

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№20 (5076) 29 мая 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Фрагменты

Двухзначнасць

Музычныя

творчай мазаікі

у майскіх часопісах

гісторыі Эдзі

стар. 5

стар. 6

стар. 14

Жывапісны дом

У Беларусі і за яе межамі вядома некалькі значных месцаў, якія звязаны з творчасцю Вітольда Каэтанавіча Бялыніцкага-Бірулі. Сёлета адно з іх — Мастацкі музей імя Вітольда Бялыніцкага-Бірулі ў Бялынічах — адзначае 50-годдзе. Дата знакавая як для ўстановы, так і для жыхароў гарадка.

Аснову экспазіцыі музея, які адкрыўся ў 1970 годзе, склалі экспанаты, перададзеныя ў дар удавой мастака Аленай Бялыніцкай-Біруляй. Свой унёсак зрабілі Нацыянальны мастацкі музей, Магілёўскі краязнаўчы музей, мясцовыя мастакі, а таксама прыватныя асобы, якія дарылі работы беларускіх мастакоў, графікаў і скульптараў.

З'явіўся музей у Бялынічах невыпадкова. Адсюль, з мястэчка Крынкі, родам жывапісец, народны мастак Беларусі і Расіі, чые работы выстаўлены ў Траццякоўскай галерэі. Маёнтак Крынкі размяшчаўся за кіламетраў дваццаць ад Бялынічаў на маляўнічым беразе ракі Друць. На жаль, да нашых дзён не захаваўся. Але на яго месцы ўдзячныя нашчадкі ўсталявалі помнік вядомаму земляку-пейзажысту. Сюды на Міжнародны пленэр па жывапісе «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве» прыязджаюць майстры пэндзля з Беларусі, Расіі, Украіны, Арменіі, Казахстана, Кітая, Ізраіля.

Фота прадастаўлена Мастацкім музеем імя В. Бялыніцкага-Бірулі ў Бялынічах.

Вітольд Бялыніцкі-Біруля з жонкай Аленай і мастаком Антонам Бархатковым, 1947 г.

ISSN 0024-4686

«ЛІМ»-акцэнт

Памяць. Міжпарламенцкая асамблея краін СНД заявіла аб недапушчальнасці перагляду вынікаў Другой сусветнай вайны, замацаваных у рашэннях Міжнароднага ваеннага трыбунала ў Нюрнбергу. Зварот Савета МПА СНД да народаў краін Садружнасці і сусветнай грамадскасці ў сувязі з 75-годдзем Перамогі падпісалі кіраўнікі парламентаў Беларусі, Азербайджана, Арменіі, Казахстана, Кыргызстана, Малдовы, Расіі, Таджыкістана і Узбекістана. У СНД 2020-ы аб'яўлены годам 75-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Савет МПА СНД звяртаецца да парламентаў і ўрадаў краін Садружнасці, да міжнародных арганізацый з заклікам супрацьстаяць рэабілітацыі нацысцкай ідэалогіі, праявам агрэсіўнага нацыяналізму і падтрымаць ініцыятыву аб прызнанні Перамогі над нацызмам сусветнай спадчынай чалавецтва, а помнікам змагарам ва ўсіх краінах — сусветным мемарыялам чалавецтва.

Акцыя. Выдавецкі дом «Звязда» ААТ «Белкніга» з 1 чэрвеня па 31 жніўня праводзяць сумесную акцыю «Летняе падарожжа з кнігай», накіраваную на падтрымку беларускіх аўтараў і развіццё нацыянальнай літаратуры, а таксама выхаванне дзяцей з дапамогай класічных і сучасных твораў, адраджэнне традыцыі сямейнага і дамашняга чытання. Усё лета ў кнігарнях «Белкнігі» творы беларускіх празаікаў і паэтаў, адрасаваныя дзецям і выпушчаныя ў Выдавецкім доме «Звязда» на беларускай і рускай мовах, прадаюцца са зніжкай 10%. Са спісам выданняў можна пазнаёміцца на сайце ААТ «Белкніга».

Купалаўскі. Трансляцыя спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Кароль Лір» адбудзецца сёння ўвечары. Пастаноўку можна ўбачыць бясплатна з любога пункту Беларусі, расказалі ў тэатры. «Кароль Лір» стаў першай і галоўнай прэм'ерай юбілейнага сезона — да гэтай знакамтай п'есы купалаўскі зварнуліся ўпершыню. Каб героі Шэкспіра загаварылі па-беларуску, рэжысёр Мікалай Пінігін скарыстаў тэкст Юрыя Гаўрука — перакладчыка і ў мінулым рэдактара тэатра. Сцэнаграфія і касцюмы да спектакля створаны маладой мастачкай Кацярынай Шымановіч. Музыка да пастаноўкі напісана кампазітарам Андрэем Зубрычам. У ролі Ліра — народны артыст Беларусі Віктар Манаеў.

Нагода. У Полацку маштабнага святкавання Дня горада сёлета не будзе. Аб гэтым у сваім Instagram-акаўнце праінфармаваў старшыня Полацкага райвыканкама Ігар Марковіч, паведамляе БелТА. Па выніках апытання, большасць палачан выказаліся за перанос свята на май наступнага года. Кіраўнік раёна падзякаваў усім за актыўны ўдзел у апытанні, а таксама праінфармаваў аб канчатковым рашэнні на гэтай падставе. «Але і сёлета палачане не застаюцца без свята. У больш стрыманым фармаце можна правесці традыцыйны для восеньскай пары мерапрыемствы», — адзначыў Ігар Марковіч. З 2017 года Полацк святкуе Дзень горада ў верасні, раней ён праходзіў у маі. Маштабнае свята ў звычайным фармаце ўключае цэлую серыю мерапрыемстваў і збірае сотні гасцей з розных рэгіёнаў Беларусі і іншых краін.

Навацыі. У Кобрыне на фасады дамоў плануецца нанесці муралы з партрэтамі выдатных гістарычных асоб і дзеячаў культуры, паведаміў БелТА намеснік старшыні райвыканкама Валянцін Трубыч. Размяшчэнне васьмі муралаў зробіць гарадское асяроддзе больш прывабным для жыхароў і гасцей райцэнтра, лічаць у райвыканкаме. Муралы плануецца размясціць на фасадах шматпавярховых дамоў на цэнтральных вуліцах. На сцены будынкаў прапануецца нанесці графічныя партрэты Францыска Скарыны, Боны Сфорцы, Тадэвуша Касцюкі, Адама Міцкевіча, Напалеона Орды, Элізы Ажэшкі, Васіля Быкава, Алеся Адамовіча, Рыгора Барадуліна — усёго ў спісе каля 20 вядомых кожнаму беларусу імёнаў.

Праект. Брэсцкі абласны краязнаўчы музей да свайго 70-годдзя прадставіць відэапраект «3 цемры да святла», паведаміў у музеі. Публіцы пакажуць арыгіналы з дакументальнай, прыродазнаўча-гістарычнай, нумізматычнай і іншых калекцый. Ролікі пра новыя экспанаты будучы з'яўляцца на YouTube-канале і на старонках сацсетак музея кожны другі і чацвёрты аўторак месяца. Для здымак выдзелілі асобны пакой, настроілі асвятленне і падаралі адпаведны антураж, распавялі ў музеі.

Афіцыйныя падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Буктрэйлеры пра малую радзіму

Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі распачаў II тур конкурсу буктрэйлераў. Гэтым разам тэмай, на якую будуць стварацца відэаверсіі па кнігах беларускіх аўтараў, стане літаратура, прысвечаная Году малой радзімы.

— Трэці год запар нашы аўтары шчыруюць над выданнямі, прысвечанымі самым хвалючым момантам жыцця — пары незабыўнага дзяцінства, пазнанню чалавечых ісцін, — распавяла першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах. — Гэта

краязнаўчая літаратура, заснаваная на гістарычных фактах, незвычайных адкрыццях, — плён даследчага пошуку пісьменнікаў. У такіх кнігах многа аналітыкі, асэнсавання таго, як мы звязаны з мінулым. Гэтыя выданні ўзбагачаюць чытача, наводзяць на роздум пра свае вытокі, каштоўнасць малой радзімы.

Пісьменнікі з хваляваннем будуць чакаць з'яўлення буктрэйлераў. Цікава, як маладыя творцы ў вельмі скарачаны выглядзе ажывяць кніжныя старонкі. Буктрэйлеры і надалей

стануць спадарожнікамі творцаў падчас сустрэч з чытачамі.

— Акрамя таго, да праекта БРСМ ахвотна далучыліся і выдавецтвы, — заўважае Алена Стэльмах. — Удзельнікам конкурсу прапанавана звярнуць увагу на кнігі, якія выйшлі апошнім часам у выдавецтвах «Мастацкая літаратура», «Народная асвета», «Чатыры чвэрці», у Выдавецкім доме «Звязда».

Вынікі конкурсу мяркуецца падвесці да Дня беларускага пісьменства.

Марыя ЛІПЕНЬ

Шанс быць пачутым

Абласны літаратурны конкурс «Адкрыццё», які ладзіла Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ, — шанс для моладзі раскрыць творчы патэнцыял, падзяліцца думкамі і развагамі. У творчым спаборніцтве бралі ўдзел больш як семсот вучняў сярэдніх школ, навучэнцаў прафесійна-тэхнічных каледжаў і студэнтаў ВУН.

Асабліва кранальна гучаць вершы, прысвечаныя 75-годдзю Вялікай Перамогі, 1000-годдзю горада Брэста. Роздумы каля бацькоўскай хаты, нераскрытыя загадкі быцця ды трапяткія пачуцці, якія абуджае ў нас прырода, — вось колькі сцяжынак, па якіх вядзе юных творцаў Муза.

Сярод пераможцаў — творчая моладзь з усіх куткоў Брэсцкай вобласці. Некаторыя з іх не першы год захапляюцца паэзіяй і ўжо маюць нізкі вершаў на цэлую кніжку. Членаў журы ўразілі рознагэматычныя чужыя творы самай юнай удзельніцы конкурсу Вольгі Друшчыц, вучаніцы Старасельскай сярэдняй школы Жабінкаўскага раёна, якая атрымала спецыяльны дыплом «За яркі дэбют, жанравую разнастайнасць у творчасці, выразнае раскрыццё мастацкіх вобразаў».

У ліку прызёраў — выхаванцы Школы маладога паэта, якая працуе пры Брэсцкім абласным аддзяленні СПБ (кіраўнік — Любоў Красеўская), літаратурнага гуртка «Адкрыццё» Зінаіды Дудзюк (дзеінічае пры гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна). Ажно тры дыпламы атрымалі выхаванцы Васіля Дэбіша, удзельнікі літаратурнага гуртка «Белай Вежы святло» Брэсцкага дзяржаўнага каледжа сферы абслугоўвання.

Конкурс праходзіў у трох намінацыях і ў дзвюх узроставых катэгорыях. У выніку ў намінацыі «Эсэ» на тэму «Добра быць у дарозе, якую ты сам сабе выбіраеш» дыпламамі I ступені ўзнагароджаны настаўніца СШ № 13 г. Брэста Ганна Палхоўская і навучэнец Баранавіцкага дзяржаўнага прафесійнага ліцэя машынабудавання Вадзім Ліхач.

Дыпламамі I ступені ў намінацыі «Паэтычныя творы, прысвечаныя Радзіме» (з падназвай «Беларусь — мая маці

і мова, паветра і хлеб»), у катэгорыі ад 15 да 25 гадоў узнагароджана вучаніца Пярковіцкай СШ Драгічынскага раёна Дар'я Яўковіч. Сярод найлепшых у намінацыі «Паэтычныя творы вольнай тэматыкі» (падназва — «І спеліцца ў душы Купалавае слова») — вучань гімназіі № 1 г. Брэста Дзяніс Рабчук і студэнтка Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта Надзея Гладкова.

Сярод маладых настаўнікаў дыпламы I ступені атрымалі педагогі з Бярозаўскага раёна Алена Казловіч-Усцілоўская са Стрыгінскай СШ (за найлепшыя прысвечаныя радзіме) і Вольга Кот са Спораўскай СШ (за творы вольнай тэматыкі).

У аргкамітэце творчага спаборніцтва спадзяюцца, што першыя поспехі натхняць прызёраў конкурсу на далейшую плённую працу, дапамогуць паверыць у свае сілы і прымножаць асабістыя адкрыцці.

Таццяна ДЗЕМЦОВІЧ

Фота прадастаўлена Брэсцкім абласным аддзяленнем СПБ.

радзіннае

Найноўшае — ад бібліятэкі

Нацыянальная бібліятэка Беларусі да 500-годдзя Жыровіцкага манастыра адкрыла доступ да відэаархіва найноўшых даследаванняў, прысвечаных Жыровічам і беларускай кніжнасці. Як адзначаецца ва ўстанове, ён будзе паступова папаўняцца.

Сёлета адзначаецца 550 гадоў з дня з'яўлення знакамітага Жыровіцкага цудатворнага абраза Багародзіцы і 500 гадоў з часу заснавання Жыровіцкага манастыра. Нацыянальная бібліятэка Беларусі падрыхтавала свой падарунак да юбілею. Матэрыялы адкрытага відэаархіва ўключаюць відэазапісы выступленняў вядомых айчынных і замежных вучоных, іх прэзентацыі, даклады, фотадакументы і іншыя каштоўныя матэрыялы, якія раскрываюць раней невядомыя старонкі мінулага.

Асновай для відэаархіва сталі матэрыялы XVI Міжнародных кнігазнаўчых чытанняў, што адбыліся 15 мая. Сёлета яны праходзілі ў фармаце відэаканферэнцый у рэжыме рэальнага часу. На партале бібліятэкі было зарэгістравана больш чым 100 прамоўцаў з Беларусі, Літвы, Польшчы, Расіі і Украіны. Вучоныя прадставілі амаль 60 артыкулаў для публікацыі ў матэрыялах канферэнцыі. Сімвалічна, што сёлетнія чытанні былі прысвечаны 500-годдзю заснавання знакамітага Жыровіцкага манастыра і бібліятэкі. Манастыры здаўна былі цэнтрамі культуры і кніжнасці: тут перапісваліся і выдаваліся каштоўныя кнігі, былі заснаваны першыя бібліятэкі і школы. На працягу пяці стагоддзяў у Жыровіцкім манастыры ствараліся і захоўваліся найлепшыя ўзоры кніжнай, мастацкай, духоўнай культуры народа, інтэлектуальныя помнікі, дзейнічалі навучальныя ўстановы для свецкіх і духоўных асоб.

Яўгенія ШЫЦЬКА

конкурсы

Прэміі сталічнага аддзялення СПБ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі прысудзіла літаратурныя прэміі за кнігі 2019 года. Лаўрэатамі МГА СПБ гэтым разам сталі:

1. У галіне паэзіі — Мікола Шабовіч: літаратурная прэмія імя Максіма Танка за кнігу вершаў «Я і Ты».
2. У галіне прозы — Алена Папова: літаратурная прэмія імя Івана Шамякіна за кнігу «Песня блистающей химеры».
3. У галіне дзіцячай літаратуры — Анатоль Зэкаў: літаратурная прэмія Янкі Маўра за кнігу вершаў і загадак «Варыла вячэру варона».
4. За найлепшы дэбют — Аляксандр Паршанкоў: літаратурная прэмія «Адкрыццё года» імя Максіма Багдановіча за кнігу вершаў «Зёрна в камне».

Міхась ПАЗНЯКОЎ, старшыня МГА СПБ

Памёр Міхась Міцкевіч

Ва ўзросце 94 гадоў не стала Міхасы Канстанцінавіча Міцкевіча, малодшага сына Якуба Коласа. Міхась Міцкевіч нарадзіўся 31 студзеня 1926 года. Навуковец у галіне апрацоўкі металаў, больш чым 50 гадоў ён працаваў у Фізіка-тэхнічным інстытуце Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, напісаў больш чым 150 навуковых прац і распрацаваў больш як 20 вынаходак. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР. Доктар тэхнічных навук. Майстар спорту СССР па стэндавай стральбе. Складальнік кнігі пра бацьку «Якуб Колас. У думках, у сэрцы, у песнях». Стаў прататыпам галоўнага героя дзіцячай паэмы Якуба Коласа «Міхасёвы прыгоды». Малодшаму сыну паэт прысвяціў таксама вершы «Рагатка», «Не тужы», «Сыну», «Міхасю» і іншыя. Калектыў «ЛіМа» смуткуе і выказвае спачуванні сям'і Міхасы Міцкевіча.

імпрэзы

З Караткевічам — у «Светач»

Укнігарні ААТ «Белкніга» «Светач» працягваецца цыкл імпрэз «Сустрэчы з Караткевічам у «Светачы»». Па іх выніках арганізатары выкладваюць дыялогі Алеся Бадака з рознымі суразмоўцамі на Youtube-канале ААТ «Белкніга».

Новая імпрэза ладзілася з удзелам галоўнага рэдактара часопіса «Нёман», маладой паэтэсы і перакладчыцы, даўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі «Дэбют» Юліі Алейчанкі. Тэма сустрэчы — «Уладзімір Караткевіч: вядомы і невядомы». Юлія Алейчанка падзялілася ўласным бачаннем таго, як сёння моладзь успрымае добра вядомыя творы класіка беларускай літаратуры. Паспрабавала адказаць на пытанне, у чым феномен легендарнага майстра мастацкага слова.

Удзельнікамі папярэдніх дыялогаў у цыкле «Сустрэчы...» былі паэт, перакладчык і празаік Леанід Дранько-Майсюк, пісьменнік і мастак Адам Глобус, дырэктар выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» Вольга Ваніна.

Сяргей ШЫЧКО

навінкі

«Фінансавыя казкі для дзяцей»

ад прафесійных эканамістаў

Кніга расійскіх літаратараў Яўгеніі Фраловай і Алены Кармадонай выходзіць у перакладзе на беларускую мову ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». А раней зборнік лясных гісторый пра тое, як звяркі змагаюцца з інфляцыяй, знаёмяцца з рознымі складнікамі фінансавага ды банкаўскага жыцця і вучацца прымаць выгадныя для ўсіх рашэнні, пабачыў свет на рускай, кітайскай (неверагодным тыражом у некалькі дзясяткаў тысяч экзэмпляраў!) і армянскай мовах.

Кожная старонка выдання праілюстравана мастачкай Ганнай Сяргеевай. Прыдуманая аўтарамі апавяду Вожык, Заяц, Ліса, Сава, Бурундук, Мядзведзь, дзякуючы адмысловым падыходам мастачкі, прыцягваюць да казак і іх герояў яшчэ большую ўвагу юных чытачоў, якія робяць крокі да фінансавай дасведчанасці.

Дарэчы, доктар юрыдычных навук, спецыяліст у галіне банкаўскага права Яўгенія Фралова жыве і працуе ў Мінску. Будзем спадзявацца, што ў розных школах і бібліятэках хлопчыкі і дзяўчынкі Беларусі сустрэнуцца не толькі з кнігай, але і з яе аўтарам.

Мікола БЕРЛЕЖ

праекты

Музей без экскурсавода

Сёння, каб пазнаёміцца з матэрыяламі фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея, неабавязкова наведваць установу. Рэпрадукцыі некаторых артэфектаў можна пабачыць у Мінску, у Парку культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў. У 70 пралятах — сапраўдныя культурныя каштоўнасці беларусаў. Адмысловую выстаўку «Рарытэты Нацыянальнага гістарычнага музея» можна наведаць да афіцыйнага адкрыцця, якое запланавана на 2 чэрвеня.

Папулярываваць фондавыя калекцыі ў адной з самых наведвальных лакацый Мінска кіраўніцтва музея задумала яшчэ летась. Сваімі экспанатамі падзяліліся ўсе 5 філіялаў Нацыянальнага гістарычнага: Музей сучаснай беларускай дзяржаўнасці, Музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі, Дом-музей І з'езда РСДРП, Музей гісторыі беларускага кіно і Музей прыроды і экалогіі.

Мантаж экспазіцыі ўжо завершаны. Некаторыя артэфекты на імправізаванай выставачнай пляцоўцы ўпершыню можна пабачыць па-за сценамі Гістарычнага музея, няхай і ў выглядзе рэпрадукцый. Ад узораў народнага касцюма да вялікага нумізматычнага збору — у фотакалажы зашыфравана 220 кадраў. Памеры гарызантальных банераў — тры на два метры.

Кансультацыя экскурсавода тут неабавязковая: кожны банер дапаўняе тэкставае суправаджэнне. Між тым даведацца пра гісторыю артэфектаў можна адразу на трох мовах. Тэхнічная характарыстыка рэпрадукцый — паўнаколерны шырокафарматны друк для экспанавання на

Фота з архіва БелТА.

адкрытай прасторы, таму шэдэўры абаронены ад умоў надвор'я. На агароджы парку Чалюскінцаў артэфекты застануцца мінімум на год.

Яўгенія ШЫЦЬКА

зваротная сувязь

Што там, за небакраем?..

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. У суботу і нядзелю ў праекце «Паэтычная раніца» прагучыць радыёкампазіцыя «Сучаснасці і вечнасці мяжа» паводле вершаў Міхася Стральцова. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапануе вершы Лізаветы Палесцэ.

Публіцыстычныя праекты выхаднога дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню» пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі і кніжнымі навінкамі. У апошнім прагучыць традыцыйны агляд штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гаворку Навума Гальпяровіча

з даследчыкам літаратуры, намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Польмя» Міколам Трусам.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі кнігі Івана Шамякіна «Трывожнае шчасце», у «Радыёбібліятэцы» — рамана Элізы Ажэшкі «Хам». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя вечарам прапануюць наведу Святланы Магілёўчык «Вецер чужыны заўсёды халодны» і апавяданне Анатоля Крэйдзіча «За небакраем нічога няма».

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучыць другая частка

радыёверсіі спектакля «Закон вечнасці» паводле аднайменнага рамана Надара Думбадзэ, а таксама апавяданне Генадзя Ланеўскага «На берэзе Свіслачы». Нядзельным вечарам прыхільнікаў

тэатра чакае першая частка радыёспектакля «Прынцэса Турандот» паводле Карла Гоцы.

Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівія» гучаць старонкі кнігі Раісы Баравіковай «Галенчыны «Я», альбо Планета Цікаўных Хлопчыкаў».

95 гадоў таму была заснавана Слуцкая філія «Маладняка». Існавала да чэрвеня 1927 г.

85 гадоў таму была створана Мінская студыя кінахронікі. Існавала да 1941 г.

45 гадоў таму быў створаны Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў.

30 мая — 110 гадоў з дня нараджэння Марыі Маркоўскай (1910—1981), актрысы.

30 мая — 110 гадоў з дня нараджэння Анатоля Труса (1910—1989), акцёра.

30 мая 85 гадоў спаўняецца Уладзіміру Васілеўскаму, аператару, фатографу, педагогу.

30 мая 60-гадовы юбілей святкуе Тамара Левішко, пісьменніца.

1 чэрвеня — 75 гадоў з дня нараджэння Аляксея Кузьміча (1945—2013), жывапісца.

3 чэрвеня — 105 гадоў з дня нараджэння Адольфа Гугеля (1915—1999), жывапісца.

3 чэрвеня 85-годдзе адзначае Васіль Зуёнак, паэт, празаік, перакладчык, літаратуразнаўца, крытык.

3 чэрвеня 80 гадоў спаўняецца Андрэю Калядзе, літаратуразнаўцу, акцёру, тэатразнаўцу, педагогу.

3 чэрвеня 50-гадовы юбілей святкуе Андрэй Азараў, адзін з першых беларускіх web-дызайнераў.

4 чэрвеня 70-годдзе адзначае Святлана Крашэніннікава (Кражава), празаік.

4 чэрвеня — 115 гадоў з дня нараджэння Мікалая Гурскага (1905—1972), мовазнаўца.

4 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Антона Антановіча (1910—1980), мовазнаўца, педагога.

4 чэрвеня — 90 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Сакалоўскага (1930—2013), літаратуразнаўца.

5 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Зямы (Залмана) Піваварава (1910—1937), паэта, перакладчыка.

5 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Яфіма Тараса (1910—1981), графіка, плакатыста, медальера.

5 чэрвеня — 95 гадоў з дня нараджэння Эльвіры Герасімовіч (1925—2015), тэатразнаўца, педагога.

5 чэрвеня — 95 гадоў з дня нараджэння Маі Рыбалкінай (1925—1985), майстра дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

«ЛіМ»-люстэрка

Трохтомнік твораў народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава прэзентаваў у Палтаве, паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Кнігі «Альпійская балада», «Мёртвым не баліць» і «Знак бяды» ўбачылі свет у 2019 годзе ва ўкраінскім выдавецтве «Знання» ў серыі «Галасы Еўропы». На кафедры журналістыкі Палтаўскага нацыянальнага педагагічнага ўніверсітэта імя У. Г. Караленкі студэнцкі чытацкі клуб правёў у анлайн-рэжыме прэзентацыю трохтомнага збору твораў класіка. Вядучым віртуальнай сустрэчы стаў дацэнт кафедры Глеб Кудрашоў, які адзначыў: «Украінскі чытач добра ведае быкаўскую прозу ў перакладах Галіны Вігурскай. А вось у трохтомнік увайшла яшчэ і перакладчыцкая праца Таццяны Кабржыцкай, якая жыве і працуе ў Беларусі, шмат робіць дзеля прадстаўлення беларускай літаратуры ва Украіне і ўкраінскай — у Беларусі».

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы разам з Драматэатрам імя Аляксандра Венгеркі (Беласток, Польшча) распачаў унікальны беларуска-польскі праект: прадстаўнікі дзвюх сцэн прачыталі «Пана Тадэвуша». Па ініцыятыве Купалаўскага тэатра пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску прайшлі анлайн-чытанні фрагментаў паэмы Адама Міцкевіча. Супрацоўнікі беларускага тэатра прачыталі паэму на беларускай мове, а польскія акцёры — на мове арыгінала. З боку Купалаўскага ў чытанні ўзялі ўдзел народныя артысты Беларусі Аляксандр Падабед, а таксама артысты Павел Харланчук-Южакоў, Марта Голубева і Крысціна Дробыш. Рэжысёрам анлайн-праекта стала Алена Ганум, а мадэратарамі ў Беластоку выступілі журналісты «Польскага радыё Беласток» Дарота Сакалоўская і Зміцер Косцін.

Пётр Тадароўскі-малодшы збіраецца ўзяць серыял «Палёт», галоўныя ролі ў якім выканаюць Міхаіл Яфрэмаў і Аксана Акіньшына. Як паведамляецца ў матэрыяле «ИТАР-ТАСС», па сюжэце героі павінны ляцець у Цюмень, але з-за памылкі паездка адмяняецца. Самалёт церпіць крушэнне, а персанажы атрымліваюць шанс пра жыццё зноў. Пётр Тадароўскі як рэжысёр выступіў толькі аднойчы, зняўшы фільм «Лавстори» ў 2017 годзе. У якасці акцёра, сцэнарыста і прадзюсара ён паспрабаваў сябе ў такіх праектах, як «Бігль», «Часцінка сусвету» і іншых.

Брытанская пісьменніца Джоан Роўлінг абвясціла дату выхаду новай кнігі для дзяцей. З твораў «Ікабог», які аўтар напісала больш за дзесяць гадоў таму, можна будзе пазнаёміцца ў лістападзе гэтага года. Пра сюжэт пакуль мала што вядома, але Джоан Роўлінг папярэдзіла: гісторыя не звязана з Гары Потэрам і іншымі работамі. «Я заўсёды хацела апублікаваць гэтую казку, але пасля апошняй кнігі пра Потэра займалася двума раманами для дарослых і вырашыла выпусціць іх раней», — распавяла пісьменніца. Яна таксама паведаміла, што да восні главы аповесці кожны тыдзень будзе бясплатна размяшчацца на сайце, прысвечаным выданню: першыя дзве ўжо даступныя для чытання. Потым твор апублікуюць у друкаваным выглядзе і выпускаць аўдыяверсію.

Аўкцыённы дом Sotheby's праводзіць у маі — чэрвені два аўкцыёны прадметаў рускага мастацтва, прытым упершыню ў анлайн-рэжыме, перадае «ИТАР-ТАСС». На аўкцыёне «Рускі жывапіс» калекцыянерам прапануюцца такія работы, як «Неапалітанскі заліў» Івана Айвазоўскага, «Від Масквы» Аляксея Саўрасава і напісаны Канстанцінам Макоўскім партрэт яго трэцяй жонкі Марыі. Акрамя гэтага, на таргах прадставяць рэдкую графіку, а таксама творы савецкіх нонканфармістаў. Другі аўкцыён будзе прысвечаны рускаму дэкаратыўна-прыкладнаму мастацтву. Ён аб'яднае больш чым 200 лотаў, сярод якіх — прадметы са срэбра, падборка фарфору Імператарскага фарфаравага заводу і вырабы фірмы Карла Фабержэ з важных еўрапейскіх і амерыканскіх калекцый.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКА

Жывапісны дом

Мастацкі музей імя Вітольда Бялыніцкага-Бірулі ў Бялынічах адзначае 50-годдзе

«Зімні сон».

Бюст Вітольда Каэтанавіча ёсць і ў саміх Бялынічах каля будынка раённага мастацкага музея. У экспазіцыі музея, фонды якога налічваюць больш за 600 палотнаў, творы не толькі Бялыніцкага-Бірулі, але і іншых вядомых жывапісцаў. Напрыклад, Антона Бархаткова.

— У 1943-м малады мастак, партызан Антон Бархаткоў адправіўся ў Траццякоўскую галерэю па заданні — арганізаваць выстаўку маладых беларускіх мастакоў, — расказвае навуковы супрацоўнік музея Алена Куранок. — І там адбылася іх сустрэча з Бялыніцкім-Бірулем. Вітольд Каэтанавіч, даведаўшыся, што Бархаткоў з Беларусі, ды да таго ж з Магілёўшчыны (ён нарадзіўся ў Касцюковіцкім раёне), вельмі ўзрадаваўся. І ўзяў Антона да сябе вучнем. Яны сябравалі ўсё жыццё, Бархаткоў не раз бываў на дачы ў Вітольда Каэтанавіча. У гонар настаўніка назваў Вітольдам аднаго са сваіх сыноў. Цяпер Бархатковы — гэта ўжо цэлая дынастыя мастакоў. Майстры пэндзля — сыны Антона Стэфановіча — Вітольд і Ігар, нявестка Алена.

Значнае месца ў калекцыі займаюць графічныя работы Ларысы Журавовіч, члена Беларускага саюза мастакоў, якая родам з гэтых мясцін. Галоўная тэма работ Ларысы (у музеі знаходзіцца 34 яе графічныя лісты) — сельскае жыццё. Яна тонка перадае побыт беларусаў, яго прастату і шматграннасць.

Прадстаўлены і работы беларускага графіка Сямёна Геруса. Іх у музеі 19: партрэты рабочых і сялян, паэтаў, краявіды. Графічныя творы выкананы ў розных тэхніках: літаграфія, лінагравюра, афорт, акварэль, гуаш.

У калекцыі «Скульптура» — работы народных мастакоў Беларусі. Напрыклад, работы Заіра Азгура (бюст Бялыніцкага-Бірулі), Льва Гумілеўскага і Сяргея Селіханова. У калекцыю «Дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва» ўваходзяць прадметы ткацтва: пакрывалы, абрусы, ручнікі з элементамі вышыўкі і карункамі, вырабленыя мясцовымі народнымі майстрамі.

Экспазіцыя «Фотадакументы» сфарміравана ў 1972 годзе, калі супрацоўнікі музея перадалі ва ўласную ўстанову 27 чорна-белых здымкаў з выявай унутранага

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

інтэр'ера і самога дома-дачы «Чайка» Бялыніцкага-Бірулі. Але ў музеі захоўваюцца не толькі прадметы мастацтва. Сярод «Пісьмовых крыніц» — рукапісы, маркі, канверты, паштоўкі, афішы, кнігі з аўтографамі, буклеты. А яшчэ — два лісты Вітольда Бялыніцкага-Бірулі, напісаныя сябру.

Супрацоўнікі музея захоўваюць таксама пасланне нашчадкам, якое пакінуў выхадзец Бялынічаў ветэран Другой сусветнай вайны Яўсей Блізнякоў. Ён завяшчаў прачытаць гэты ліст 1 жніўня 2020-га.

Пастаянная экспазіцыя музея дае ўяўленне пра жыццё і творчасць мастака. Музейная прастора фарміруе ў гледача разуменне характэрных асаблівасцей мастацкага почырку майстра, асноўных этапаў яго жыцця, якія прыпалі на дзве эпохі — Расійскую імперыю і СССР. Прадстаўлены і жывапісныя творы В. К. Бялыніцкага-Бірулі — вялікія палотны і эцюды, асабістыя рэчы мастака, якія знаходзіліся раней на яго дачы «Чайка» ў Цвярской губерні і ў маскоўскім доме.

Найлепшыя работы мастак напісаў, жывучы ў Расіі, але ён усё роўна лічыў сябе беларусам: «Я — беларус... Як часта людзі вядомыя ці то саромеюцца, ці то проста не лічаць патрэбным згадаць, якога яны роду племені, з якіх краёў і наваколля».

Вытокі таленту Бялыніцкага-Бірулі, безумоўна, у роднай Беларусі, яе прыродзе, адметная прыгажосць якой, немудрагелістасць матываў, мяккія спакойныя фарбы назаўсёды ўвайшлі ў душу мастака і вызначылі своеасаблівасць яго мастацтва, увесць эмацыянальны лад яго твораў. Пэндзлю Бялыніцкага-Бірулі належаць па-майстэрску напісаныя краявіды зімы, лета, залатой восені. Але больш за ўсё аўтара хвалявала вясновая прырода, яе абуджэнне ад зімовай спячкі, першая зеляніна і росквіт. Звяртаючыся да пэўнага пейзажнага сюжэта, майстар імкнуўся перш за ўсё перадаць стан прыроды, які залежыць ад пары года, часу сутак, сонечнага святла, перадаць тую эмоцыю, якая адчувае чалавек, маючы зносіны з прыродай.

Вітольд Бялыніцкі-Біруля — адзін са стваральнікаў жанру мемарыяльнага пейзажу. У яго работах — выявы памятных месцаў, звязаных з жыццём вядомых дзеячаў рускай гісторыі і культуры Льва Талстога, Аляксандра Пушкіна, Пятра Чайкоўскага і іншых.

Паэтычнасць і лірызм карцін, музычнасць іх жывапіснага рашэння сугучныя адухоўленай паэзіі Пушкіна і музыцы Чайкоўскага. 1947 год быў асабліва значным у творчай біяграфіі Вітольда Бялыніцкага-Бірулі: яму прысвоілі званне народнага мастака РСФСР (званне народнага мастака БССР ён атрымаў у 1944 г.), яго абралі членам Акадэміі мастацтваў СССР. Важнай падзеяй года быў прыезд Вітольда Каэтанавіча ў Беларусь упершыню за шмат гадоў. 3 мая і да сярэдзіны чэрвеня мастак жыў і працаваў у ваколіцах Мінска. Тут ён напісаў некалькі дзясяткаў эцюдаў, што сталі асновай цыкла карцін, прысвечаных Беларусі, эмацыянальны змест якіх падпарадкаваны галоўнай думцы аўтара: жыццё святкуе, яго перамагло смерць, разбурэнні.

Вікторыя АСКЕРА

«...Я буду жыць!»

Пра першы верш Янкі Купалы, апублікаваны па-беларуску

У маі 1905 года малады, тады яшчэ невядомы шырокай аўдыторыі, але папулярны ў асяродку беларускіх адраджэнцаў Янка Купала выступіў у друку з вершам, які ў далейшым вызначыў асноўную праграму яго дакастрычніцкай творчасці (паводле характарыстыкі Якуба Коласа, змешчанай у 1943 годзе ў зборніку «Памяці Янкі Купалы»).

*Што я мужык, усе тут знаюць,
І, як ёсць гэты свет вялік,
З мяне смяюцца, пагарджаюць, —
Бо я мужык, дурны мужык.*

Радкі, якія канстатавалі бяdotны стан простага люду, сацыяльны прыгнёт, прыніжанаць і якімі паэт сведчыў усю глыбіню несправядлівасці і крыўды, з ходу «запісалі» яго не толькі ў адвакаты самага бяздольнага пласта насельніцтва, але і ў ідэйныя натхняльнікі, больш за тое — духоўныя лідары!

Выказаўшы моц свайго душэўнага болю, лірычны герой на гэтым не спыняецца. Паглыбляючыся на дно асэнсавання, захлынаючыся ў хвалях абурэння, ён нібы адштурхоўваецца ад таго дна і... выплывае на паверхню! Але гэта ўжо не той прыніжаны і ўсімі пагарджаны, цёмны і забыты, а поўны веры ў сябе і свой народ, дзёрзкі і нязломны ў змаганні, з адбіткам годнасці і ўсведамленнем уласнай сілы Чалавек, стваральнік свайго лёсу:

*І кожны, хто мяне спытае,
Пачуе толькі адзін крык:
Што хоць мной кожны
пагарджае,
Я буду жыць! — бо я мужык!*

Першым чытачом беларускамоўнай творчасці маладога паэта і аматарам яго таленту быў

Янка Купала. Вільня. 1908 г.

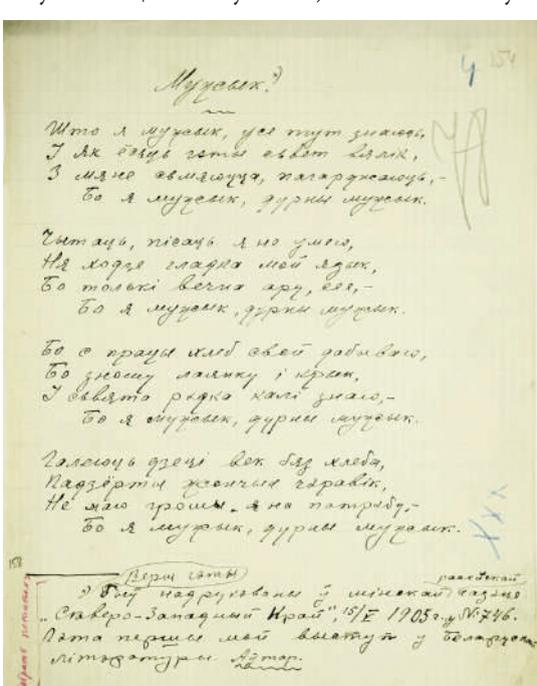
Міцкевіча, творчасць Цёткі. Верш «Мужык» увайшоў у першы зборнік «Жалейка» 1908 года і ў многія пазнейшыя выданні выбранай паэзіі, Зборы творы.

Стаўшы праграмным творам, знаковым для таго часу, верш «Мужык» трапіў у лік тых, што найчасцей перастваралі на іншыя мовы свету. Так, пераклады па-руску зрабілі Роберт Раждзественскі, Навум Кіслік, Анаголь Кудрэйка; па-ўкраінску — Андрэй Малышка, Мікола Нагнібеда, Дзмітро Паўлычка. Акрамя таго, верш пабачыў свет на англійскай, нямецкай, французскай, балгарскай, румынскай, эстонскай, азербайджанскай, армянскай, асецінскай, грузінскай, казахскай, калмыцкай і многіх іншых мовах. Кім Цесакоў стварыў араторыю «Мы — беларусы», у якой у 1968 годзе прагучаў верш «Мужык», пакладзены на музыку.

З даты апублікавання верша мінула больш ад стагоддзя. Перад чалавекам, ад чыйго імя ў творы Янкі Купалы вядзецца гутарка, ужо не стаіць вострых сацыяльных пытанняў, што прад'яўляла жыццё ў той час. Але калі ўзяць пад увагу тое, што галоўным у вершы з'яўляецца сцвярджэнне маральных і духоўных якасцей чалавека, разумееш: Купалаў радок не страціў актуальнасці і сёння...

Яна БУДОВІЧ

У публікацыі выкарыстаны матэрыялы з фонду Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы

Верш «Мужык». Першая старонка рукапісу. 1905 г.

Агмень беларушчыны

на старонках замежнага друку

Сярод ганаровых замежных гасцей, якія 14 лістапада 1926 года звярталіся з прывітальным словам да ўдзельнікаў міжнароднага форуму ў сталіцы Савецкай Беларусі, быў паэт Уладзімір Жылка (1900—1933): «Рэдакцыя часопіса «Прамень» і беларускае студэнцтва ў Чэхаславакіі, якое паслала мяне сюды, горача вітае Першую Беларускаю Акадэмічную Канферэнцыю. <...> Беларускі працоўны народ, які раней быў прыгнечаны сацыяльна і нацыянальна, цяпер будзе сваю рэспубліку. І там, у нас на Захадзе, дзе ідзе цяжкае змаганне ня толькі за сваю культуру, але і за нацыянальнае існаванне, за права «людзьмі звацца», там к здабыткам беларускай навукі асабліва прыслухоўваюцца. Кожны новы крок, кожны новы поспех беларускай культуры з'яўляецца там, на Захадзе, новай сілаю, новай зброяй у руках беларускіх мас, якія ў апошнія гады паднялі сцяг змагання...»

«Часопіс паступовага студэнцтва»

Сёння, калі стараннямі навукоўцаў узноўлены жыццёвы аўтар «Вершаў аб Вільні», пракладзены магістральныя шляхі вывучэння беларускай прысутнасці ў Чэхаславакіі міжваеннага перыяду, на чарзе стаіць дэталёвы разгляд усіх нюансаў нацыянальнай культурнай працы за мяжой, што немагчыма без звароту да чэшскіх архіваў і бібліятэк.

Адным з найбольш плённых перыядаў у творчасці Уладзіміра Жылкі быў час вучобы ў 1923—1926 гадах на філасофскім факультэце Карлавага ўніверсітэта ў Празе. Духоўны спадчынік Максіма Багдановіча выдатна праявіў сябе ў розных іпастасях: паэт, перакладчык, крытык, арганізатар студэнцкага руху. У якасці рэдактара часопіса «Прамень» Уладзімір Жылка запрошаны ў Мінск на Акадэмічную канферэнцыю па рэформе беларускага правапісу, выступае на гэтым форуме, бярэ ўдзел у працы літаратурнай секцыі, а пасля застаецца ў сталіцы БССР, прымае савецкае грамадзянства, акупаецца ў плынь дзяржаўнага будаўніцтва, урэшце — узыходзіць на сваю Галгофу...

У 1920—1930 гадах беларуская моладзь з Заходняй Беларусі і Латвіі імкнецца патрапіць у Чэхаславакію — «Еўропу ў мініяцюры». Колькасна нешматлікае беларускае студэнцтва, рассяянае па розных навучальных установах гэтай еўрапейскай краіны, здолела стварыць унікальны прэцэдэнт нацыянальнай арганізацыі і творчай ініцыятывы за мяжой, дзейснага міжнароднага супрацоўніцтва. Студэнцкія згуртаванні адлюстроўвалі ўвесь спектр грамадска-палітычных памкненняў моладзі: Аб'яднанне беларускага паступовага (прагрэсіўнага) студэнцтва, Беларускі студэнцкі саюз, Беларускі сялянскі саюз, Вольная грамада і інш. Іх рухавікі станавіліся новай перыядычнай выданні: «Беларускі студэнт», «Перавясла», «Іскры Скарыны» і г. д.

«Прамень» пазіцыянаваў сябе як «часопіс паступовага студэнцтва». Неперыядычнае выданне, якое выходзіла ў Празе ў 1926—1927 гадах і цягам часу карэктывала сваю назву — «Новы прамень», «Наш прамень». Паводле традыцыйных вызначэнняў, гэта грамадска-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс. Адказным рэдактарам-выдаўцом фармальна значыўся чэх Іван Сэканіна — камуніст, выпускнік юрыдычнага факультэта Карлавага ўніверсітэта, сябра вымагага паэта Іржы Волькера. У рэчаіснасці рэдагаваў «Прамень», плёна апрабоўваў у ім уласную творчую практыку Уладзімір Жылка.

Часопіс быў паслядоўным у падборы аўтараў, беларускіх і замежных. Пры публікацыі апавядання нямецкага камуніста Іганеса Бехера «Казнены» (1927, № 1; пераклад А. Д.) не без гонару адзначалася: «Гэтае апавяданне прыслана па

просьбе рэдакцыі вядомым пралетарскім пісьменнікам Бэхэрам з Бэрліну».

«Прамень» паслядоўна выказваў адкрытае захапленне поспехамі будаўніцтва новага ладу ў БССР, дэманстраваў сваё крытычнае стаўленне да прадстаўнікоў беларускай палітычнай эміграцыі ў Чэхаславакіі. Праграмныя тэзісы выдання былі агучаны ў зачынным артыкуле першага нумара — «Ад рэдакцыі», падмацаваны вершам Леапольда Родзевіча «Песня ратая» («Гэй ратаі, мы маем моц кайданы рваць!»), а таксама шэрагам артыкулаў грамадска-палітычнага характару: «Сялянскі саюз і яго антысялянская роля», «Некалькі ўваг аб становішчы ў Польшчы», «Трошкі аб беларускай партыі эсэраў», «Аб беларусізацыі» і інш.

Уласна літаратурную частку нумара складалі паэтычныя і праязныя творы: вершы Іржы Волькера ў Жылкавым перакладзе — «***На шпітальнай пасцелі праменні падуць» і «Песня каханая» («Кажаш, што толькі ў тваіх вачох — цэлы свет...»); арыгінальныя вершы Уладзіміра Жылкі — «Альбігоец», «Прастытутка»; апавяданне Волькера «Зажэтка» ў мастацкім перастварэнні Л. Макашэвіча (псеўданім Жылкі).

Цікавы выдавецкі лёс апошніх згаданых твораў. Назва верша «Прастытутка» была знята ў паэтычным зборніку «3 палёў Заходняй Беларусі» (Мінск, 1927), ад таго часу твор выданы па першым радку — «***Каму жыццё атруты келіх», што, на нашу думку, істотна змяняе (калі цалкам не скажае) аўтарскую задуму, робіць расплывістай і завуалюванай мастацка-вообразную цэльнасць верша, згладжвае яго палемічную завостранасць. Апавяданне «Служка» да з'яўлення публікацыі ў часопісе «Польмя» (2015, № 5) ніколі больш не перадрукоўвалася і не станавілася аб'ектам літаратуразнаўчага аналізу.

Літаратурная частка часопіса «Прамень» (1926, № 1), у якой Уладзімір Жылка выступаў як аўтар, перакладчык і рэдактар (можна меркаваць, пачуваў сябе гаспадаром становішча), адметная сваёй канцэптуальнасцю, лагічнай сувязцю і паслядоўнасцю выяўлення розных мастацкіх сродкаў, наяўнасцю адмысловага дыяпазону выяўлення пачуццяў. Для беларускага паэта гэта была ўнікальная магчымасць апрабацыі паэтыкі розных творчых напрамкаў, крышталізацыі індывідуальна-аўтарскага пошуку. Жылкаў рэдактарскі вопыт, ідэяна-эстэтычны прыярытэты не маглі не паўплываць на беларускую культурную чыннасць у Чэхаславакіі, найбольш ярка прадстаўленую ў спадчыне Ігната Дварчаніна, Тамаша Грыба, Францішка Грышкевіча і інш. Пры гэтым практычна некананічным увагай застаецца творчы абсяг літаратурнага «падлеска», шматлікіх спроб п'яра, якія не сталі заўважнай з'явай, але адыгралі сваю ролю ў фарміраванні шматузроўневай парадыгмы нацыянальнай рэалізацыі ў замежжы.

Невядомае імя — Рыгор Кудаса

На старонках часопіса «Новы прамень» надрукаваны некалькі вершаў Рыгора Кудасы: «На аксамітным дыване» (1926, № 1), «Дзень на усходзе» (1927, № 1). Імя аўтара ніколі не згадвалася сярод беларускай грамады ў Чэхаславакіі. Раскрыць таямніцу дапамагла нечаканая знаходка. У фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва намі былі выяўлены рукапісы вершаў Рыгора

Тананкі, дасланыя ў рэдакцыю віленскай газеты «Беларуская ніва»: «У траўневу ноч», «Песня», «На аксамітным дыване», «Раніца», «3 родных малюнкаў». Месцам іх напісання пазначаны *Praha i Řičany*; час стварэння — снежань 1925-га — студзень 1926 года. Тэкст верша «На аксамітным дыване» адназначна сведчыць: Рыгор Кудаса і Рыгор Тананка — адна і тая ж асоба. Відаць, малады аўтар вырашыў апрабаваць свае паэтычныя практыкаванні ў беларускіх выданнях розных краін — Чэхаславакіі і Польшчы.

Рыгора Тананку згадваў у кнізе «Путі-дорогі» (Мінск, 1973) Георгій Муха-Мухноўскі, былы студэнт у Чэхаславакіі, у тую пару вядомы як Юрка Муха. Сярод моладзевых згуртаванняў існавалі і Саюз студэнтаў — грамадзян БССР, і т. зв. «марксісцкая група». У склад праўлення «Саюза...», сярод іншых, уваходзілі Рыгор Тананка і Мікола Шыманка. Студэнцкая моладзь упэўнена дэкларавала не толькі ўласныя ідэйныя перакананні, але і бачанне сваёй пасляўніверсітэцкай будучыні.

Мікола Шыманка быў з ліку тых, каму пашчасліва выжыць у віхурах рэпрэсіўных 1930-х і наступнага ваеннага ліхалецця. Дзякуючы яму мінскія архівы істотна папоўніліся матэрыяламі пра беларускую прысутнасць у Чэхаславакіі 1920—1930-х гадоў, а таксама беларуска-чэшскія культурныя сувязі гэтага часу. У лісце ад 22 лютага 1963 года Мікола Шыманка пісаў з Гродна ў Мінск да Алеся Есакі, вучонага сакратара музея Янкі Купалы: «3 былых студэнтаў, якія потым рознымі шляхамі папалі ў Савецкі Саюз, пасля вайны я сустрэўся ў Мінску толькі з адным

чалавекам — Тананка Рыгорам Іванавічам, які ў той час (здаецца, у 1954 ці 1955 гг.) працаваў аграномам у саўгасе «Уваравічы» Гомельскай вобласці. Пісаў я ў саўгас і ў міністэрства сельскай гаспадаркі, але адказы атрымаў адмоўныя: выбыў невядома куды».

Некаторыя старонкі жыццёпісу Рыгора Тананкі асвятляюць архівы Чэшскай Рэспублікі. Нарадзіўся 30 лістапада 1904 года ў вёсцы Лукі Навагрудскага павета Мінскай губерні. У Чэхаславакію прыехаў 10 верасня 1923 года з атэстатам за 8 класаў Навагрудскай гімназіі.

Захавалася прашэнне Рыгора Тананкі, накіраванае ў Міністэрства замежных спраў Чэхаславакіі 12 лістапада 1923 года: «Уся сістэма рэпрэсій польскай улады, накіраваная на заглушэнне нацыянальнага духу беларускага народа, распаўсюдзілася і на мяне, як на беларуса і як на асобу палітычна нядобрадзейную з пункту гледжання польскай улады. З прычыны таго, што я быў ініцыятарам многіх арганізацый нашай беларускай моладзі і заклікаў сваю моладзь да барацьбы з польскім засіллем, я быў пераследаваны польскай адміністрацыяй. Каб пазбегнуць рэпрэсій з боку акупантаў, я збег з Польшчы, але першыя мае ўцёкі не ўдаліся; я быў злоўлены і пасаджаны ў польскую турму ў Кракаве. Потым пераводзілі па турмах Варшаўскай, Беластоцкай, Навагрудскай, Баранавіцкай і Нясвіжскай. Калі рэпрэсіі сталі проста немагчымымі для перанясення звычайным чалавекам, я збег з турмы другі раз. Гэтыя ўцёкі мне ўдаліся, і я апынуўся ў Чэхаславакіі, без кавалка хлеба, абарваны і без прытулку. З прычыны усяго вышэйсказанага пераканаўча прашу Міністэрства Замежных спраў аб аказанні мне прытулку і дазволу права на жыхарства ў Чэхаславацкай Рэспубліцы». Праўдзіваць слоў Рыгора Тананкі

пацвердзілі сваімі подпісамі пяцёра студэнтаў-беларусаў (Жук, Бурак, Шах, Буська, Яноўскі), заверыў дакумент старшыня Беларускай грамады ў Празе Мікола Вяршынін. Вучыўся Тананка ў Вышэйшай школе земляробства і лесаводства (Vyušš Škola zemědělského a lesního inženýrství) выпускны іспыт вытрымаў 20 чэрвеня 1928 года.

Пераўтварэнне тэксту

Ад прадстаўніка «марксісцкай групы» лагічным было б чакаць публіцыстычнай, вострай сацыяльнай скіраванасці вершаў, адпаведнай палітычнай платформе «Беларускай нівы», афіцыйнай трыбуны Беларускай сялянска-работніцкай грамады. Між тым для ўсіх твораў Р. Кудасы характэрны выключна лірычны настрой, імкненне зафіксаваць аўтарскую імпрэсію, індывідуалізм светабачання. Перад намі ўзоры пейзажнай лірыкі, не пазбаўлены натхнення, але ў мастацкім плане яшчэ вартыя сур'ёзнай шліфоўкі.

Верш «На аксамітным дыване» вылучаецца з гэтай нізкі ўнутранай дынамікай, метафарычнасцю, сімпатычнай лёгкасцю тэксту. Яго рукапісная дацёрка тая ж, што ў часопісе «Новы прамень», — 23 студзеня 1926 года; але ў рукапісе ўдакладнена і месца з'яўлення гэтага опуса на свет — Praha.

Рэдактар пражскага выдання добра папрацаваў над выпраўленнем хібаў рукапісу: прыбраў рудыменты дыялектнага маўлення, стрыножыў збыткованасць аўтарскай пунктуацыі, дылетанцкую захопленасць клічнікамі і шматкроп'ем. Карэктары ў падвергліся радкі, прысвечаныя метафарызацыі «думкі», што ліецца «Мімавольна на папер. // Настрой радасна смяецца. // Смех кладзецца да літэр». Эстэтычная акцэнцыроўка, тэмбральная афарбоўка была выверанана і ў заключных акордах, далёкіх ад чысціні гучання ў рукапісным варыянце: «Зачарован ўвесь дазвання // Ад прыроды гэных дзіў». Пасля скрупулёзнай рэдактарскай праўкі верш Рыгора Кудасы «На аксамітным дыване» загучаў наступным чынам:

*На аксамітным дыване
Сонца сьмехам гладзіць рунь.
То прысядзе, то прыўстане
Там над лесам вецер — вунь!*

*Круціць кудзеры нямыя,
Сон пужае баравы,
У праменьнях сонца мые
Грывы шоўкавай травы.
Потым:
мчыцца...
мчыцца...
даляй*

*Аж на нівы к нам праз лес.
Глян! Вунь, вунь живою хваляй
К ім на грудзі проста ўлес.*

*Бач, на нівах, як сьмяецца,
Вяжа сьмехам каласы;
Бы гайдаецца, здаецца,
Учупіўшыся ў аўсы.*

*Проста любя тут дзівіцца
Дзівам пекным гэных дзіў.
Зачарован бы, здаецца,
На мяжы ляжу ля ніў.
Думка
льецца...
льецца...
льецца
Мімавольная, бяз мер.
Настрой радасна сьмяецца,
Сьмех кладзецца на папер.*

*На аксамітным дыване,
На мяжы ляжу ля ніў.
Зачарованы дазвання
Хараством радзімых дзіў.*

Узноўлены невялічкі фрагмент цікавай творчай мазайкі мінулага, асабістых лёсаў пераконвае ў неабходнасці далейшай пошукавай працы, зладжанага міжнароднага супрацоўніцтва.

Мікола ТРУС (Беларусь),
Сяргей КНЫРЭВІЧ (Чэхія)

Што звонку і ўнутры

Майскае «Полымя» сустракае чытача прыгодамі ўжо знаёмага яму па ранейшых публікацыях маладзёна Валодзі Платонава — галоўнага героя рамана Уладзіміра Гніламёдава «Праўда жыве пасярэдзіне» (першая і другая часткі твора былі ў друку ў 1—3 нумарах за 2019 год). Вясна, каханне (якое па некаторых прыкметах прынясе хлопцу расчараванні і пакуты), адліжны час, калі быў развешаны культ Сталіна — аўтар несумненна згадвае ўласную маладосць і падзеі, сведкам якіх з'яўляўся.

Другі праявіны твор, апавяданне «Немец» Івана Клімянкова, таксама вяртае ў пасляваенны час. У яго цэнтры — мужчынскае сяброўства, шчырае і самаахварнае. Па-майстэрску, з вялікім псіхалагізмам аўтар паступова раскрывае асобу «немца» — настаўніка нямецкай мовы, які прыехаў працаваць у глухую вёску. Занадта ідылічная завязка, расцягнутая больш чым на палову апавядання (усё для маладога чалавека складваецца як нельга лепш: з вучнямі знаходзіць паразуменне, у суседзяў-аднавяскоўцаў выклікае павагу і захапленне, з упадабанай жанчынай — узаемнае каханне і планы на шлюб) насцярожвае менавіта сваёй бездакорнасцю, беспраблемнасцю. Чытаючы, міжволі пачынаеш гадаць: з якога ж боку «падкрадзеца» бяды, у чым хаваецца канфлікт (бо інакш і не было б нагоды для апавядання)... Трэба адзначыць, што ні кульмінацыя, ні развязка не расчароўваюць з пункту гледжання нечаканасці, раптоўнасці, напружанасці. Чаго нельга сказаць пра паводзіны Кольчава, сябра «немца» (які пачаў ставіцца да настаўніка як да брата) — яны выклікаюць агіду і непаразуменне. На прыкладзе станоўчага і нібыта сумленнага персанажа аўтар паказвае, як сістэма калечыць сутнасць чалавека, яго маральнае аблічча. Тут і назва твора набывае двухсэнсоўнае гучанне: хто на самрэч немец — той, хто не меў іншага выйсця, як супрацоўнічаць з гестапаўцамі праз веданне мовы (а ў заложніках былі маці, сястра і яе малыя дзеці), але пасля выкупіў віну службай у партызанах і ў арміі, атрыманымі сур'езнымі раненнямі, ці той, хто даносіць на сябра ў адпаведныя органы... Тым больш што

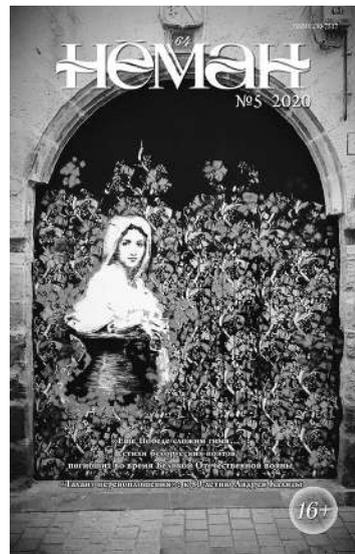
нельга абвінаваціць Кольчава ў недалёкасці і пэўнай «прамытасці» мазгоў (што часта было пазнакай той эпохі) — аўтар прыводзіць шчырыя размовы сяброў, дзе яны, не асцерагаючыся адзін аднаго, дзяліліся меркаваннямі наконт палітыкі Сталіна да вайны, падчас і пасля яе... Думаю, апавяданне нікога не пакіне абьякавым.

Аўтары, якія прадстаўляюць паэзію на старонках часопіса, разнапланавыя і рознаўроўневыя. Гэта Фёдар Гурыновіч з традыцыйнымі вершамі пад агульнай назвай «Непрыкаяныя зоркі», малады пісьменнік пад псеўданімам Ч.ыЖ з творами, блізкімі да эксперыментальных (падборка «Дзякуй пакутніцкім дрэвам»), і персідскі класік IX—X стагоддзяў Абульхасан Рудакі, надрукаваны ў рубрыцы «Галасы свету» ў перакладах з фарсі Міколы Мятліцкага.

Калі ад твораў Ф. Гурыновіча можна адчуць цеплыню і ўтульнасць (свет яго вобразаў гарманічны і прыязны, а праз ідылію створанай карцінкі перадаецца і філасофскі пошук, і прага здзяйснення), то вершы Ч.ыЖа пакаіваюць больш пытанняў, чым гатовых адказаў, натхняюць на роздум, заклікаюць да спрэчкі з аўтарам, выклікаюць нечаканыя асацыяцыі і здзіўляюць дзе-нідзе арыгінальнымі метафарамамі («Калі дождж прайшоў, на зямлю з дрэў падаюць кроплі // пацалункамі чыстага неба», «Але снег — // прайдзісвет. // У адказ пралятае // міма дахаў // і парапетаў, // саступаючы месца вясне, // а мяне пакідае // у крагах // страху і краху — ва ўспамінах цябе, // мая воля // і... плаха»). І ўсё ж з нізкі, якая магла б быць цэласнай і канцэптуальнай, адзін з твораў — «*** Будзь добрым...» — вытыркаецца як шыла з меху — праз лексіку і цыянасць, двухсэнсоўнасць вобраза: «Бі адразу ў морду...» Што да твораў Рудакі, хоць яны і захаваліся фрагментарна, на іх прыкладзе чарговы раз пераконваешся: усё галоўнае ў паэзіі даўно сказана — і пра свет, і пра каханне, і пра сяброўства, і пра характар радзімы... Відзець, у гэтым і ёсць боская іскра, уласцівая прыродзе чалавека: ствараць і пераствараць наноў тое існае, што звонку і ўнутры...

Яна БУДОВІЧ

Гімны-оды

Майскі нумар «Нёмана» традыцыйна прысвечаны тэме Вялікай Айчыннай вайны, і нядзіўна, што большасць тэкстаў уласцівы гераічна-патрыятычны пафас, урачысты ці, наадварот, сумны настрой і ўзнёсла-рамантычны ўздзім. Пачынаецца часопіс падборкай вершаў «Яшчэ Перамозе складзём гімн...» («Ещё Победе сложим гимн...») у перакладзе з беларускай мовы Ізяслава Катлярова). Гэта творы айчынных паэтаў, якія загінулі падчас змагання больш чым 75 гадоў таму: Андрэя Ушакова, Міколы Сурначова, Алеся Дубровіча, Міколы Сямашкі, Аркадзя Гейнэ, Алеся Жаўрука, Алеся Коршака, Леаніда Гаўрылава, Змітрака Астапенкі і Сяргея Крыўца. Як можна здагадацца, гэта краўдальныя вершы пераважна маладых людзей, поўныя адчування ўнутраных сіл і надзеі на звычайнае жыццё. Адзін з характэрных твораў — «Роздум» — належыць Міколу Сурначову і ўключае наступныя радкі:

*И, может, я, как ветеран,
Паду на желтые прокосы,
И всех моих горящих ран
Сочувственно коснутся лозы.*

Працягвае паэтычную частку нумара Фёдар Гурыновіч з падборкай «Вясёлка над Берлінам». Пералікам далёка не новых выказаў («Родина-страдалица», «шквал огня», «боевые товарищи», «адский бой», «ратная слава») ён прагаворвае ў цэлым відавочныя рэчы:

*Тащат лошади пушки по полю
И глубокий овраг огибают...
И, поверьте, смотреть очень больно,
Когда кони в бою погибают.*

Нізка вершаў «Букецік ягад суніц» («Букетик ягод земляники») Юрыя Мацюшкі ў цэлым больш лёгкая па настроі, але па змесце вельмі нагадвае папярэднюю:

*Сочится кровью рана рваная.
Плоть изувечена картечиной.
Война не сказка голограммная.
Войне охота человечины.*

Завяршае паэтычную частку «Нёмана» Марына Помаз-Лайкова, вершы якой

яксна вылучаюцца сярод твораў ужо згаданых аўтараў. «Таму што ты ёсць у гэтым свеце» — ода жыццю, усяму новаму і светламу. Нават вершы, якія тэматычна ўступаюць у дыялог з іншымі прыкладамі ў нумарах, дазваляюць казаць пра больш дасканалы адчуванне аўтарам паэтычнага слова («Чаму ты радуешся, брат?» і «Пасляваенная вясна»).

Празаічная частка пачынаецца з аповесці Анатоля Матвіенкі «Варшава, Канстанцін Канстанцінавіч!», які не ўпершыню друкуецца

ў майскім нумарах часопіса. Даследчык тэмы Вялікай Айчыннай вайны, аўтар узяў за мэту распавесці пра лёс маршала Савецкага Саюза і маршала Польшчы Канстанціна Ракасоўскага. Тэкст атрымаўся як гісторыя аднаго героя, які, як правіла, жыве дзеля чагосьці і насуперак чаму-небудзь (у мастацкім творы, як і ў жыцці, гэта можа быць усё што заўгодна). У аповесці распавядаецца і пра каханне да жонкі і палубоўніцы, і пра «камуністычную інквізіцыю», і пра непрыхільных генералаў, якія заўсёды маюць «сваю» праўду... Лагічна пабудаваны апавед зацікавіць тых, хто вывучае гісторыю і жадае пазнаёміцца з аўтарскім пунктам гледжання на постаць Канстанціна Ракасоўскага.

Таццяна Лашук прапаноўвае чытачу «Нёмана» апавяданне з гаворчай назвай «Дзяўчынка і вайна». Сюжэт даволі просты і ёмісты, адсылае да шматлікіх твораў на тэму генацыду яўрэяў, і асабліва да знакамітага фільма «Піянiст».

Лірычныя мініяцюры Уладзіміра Мазго «Падкова на шчасце» — немудрагелістыя ўспаміны і разважанні пісьменніка не столькі пра асабістыя перыпетыі, колькі пра ўплыў іншых на сябе як творцу (пераклад Наталлі Казапалянскай). Перад чытачом паўстаюць Алег Лойка, Васіль Быкаў, Рыгор Барадунін, Мікалай Каняеў, Віктар Шніп, Алесь Карлюкевіч і нават Аляксей Пятрэнка, і кожнаму з герояў аўтар за што-небудзь удзячны. У тэксце ўвогуле складана знайсці згадку аб чымсьці негатывным, што можна патлумачыць настальгіяй і душэўнымі якасцямі аўтара.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Уласнай найўнасцю | чужой веліччу

Як арыгінальная творчая знаходка да Дня Перамогі выглядае ў свежай «Маладосці» правяраная часам класіка: пэўнай перамогай стаў пераклад верша К. Сіманова «Чакай мяне», зроблены Алінай Паўлоўскай. Канешне, не абышлося без метрычнага раздування (праз змену спалучэння трохстопнага і чатырохстопнага харэяў на агульны пяцістопны ямб верш павялічыўся прыкладна на 30%), але сэнсава пераклад атрымаўся досыць дакладны.

Калі ўступаць у дыялог з вершамі Дар'і Калакольцавай, апошняе, што захацаць ім сказаць, цытуючы лірычных нядобразычліўцаў, — «Тут не хапае экспрэсіі!» Наадварот, тэксты складаюцца з вялікай колькасці вострых пачуццёвых асэнсаванняў, вобразаў сэрца і розных іншых рамантычных клішэ, якія выглядалі б жудасна, калі б насілі метрычную кашулю, але

форма верлібра рагуе і надае шчырасці, праз якую дваццацігадоваму аўтару можна і дараваць.

І менавіта гэтай, на мой погляд, пошласці, на жаль, не пазбагае Дзяніс Шпіронак. Прытым з рознымі акцэнтамі: калі першая частка падборкі яшчэ маскіруецца пад наўмысную стылізацыю за дакументальнасцю апаведу і ў нечым размоўным рытмам, то другая частка ўжо ў лоб паўтарае за класікамі, што асабліва чуваць у тэксце, які пачынаецца радком «Я Вас, напэўна, страціў назаўжды».

На старонцы аднаго верша Уладзімір Чараухін спрабуе стварыць быліннае вершаванае палатно, але з-за недахопу эпікі (ці найпрост паэтычнай самабытнасці) тэкст выглядае як звычайны пераказ якога-небудзь мастацка-гістарычнага артыкула. Аднамернае агульнаслоўе «Меч-ракі» не тое, што не

насычае падрабязнасцямі самы патэнцыйна цікавы момант верша — бітву на рацэ, але і нават вобразу самой ракі не надае патрэбнай героцэнтрычнай увагі.

Па-дзіцячаму найўныя вершы зараджае адпаведнай тэматыкай Вікторыя Смолка.

У тэкстах шмат сюжэтных замімімішванняў, памяшальна-ласкальных суфіксаў, а таксама двойчы за верш зарыфмаванае «тата — гарбата», прысвячэнне хроснаму сыну і поўнае неверагоднай творчай загадкі адкрыццё «Адкуль прыходзяць вершы да мяне?». Творчай загадкі, вядома, ніякай няма, як няма і замілавання пры чытанні падборкі: канешне, можна бачыць і сэрцам, як Дыяна Гурцкая, але для паэта любая пачуццёвая невідучасць звычайна абарочваецца вялікай сэнсастваральнай трагедыяй.

Проза нумара прадстаўлена чарговай часткай вялікага фэнтэзінага рамана Маргарыты Латышкевіч «Век людзей», а таксама другой часткай мастацкіх эсэ Канстанціна Касяка з назвай «Шлях», на якіх можна засяродзіцца крыху падрабязней. Канстанцін валодае прыемнай лёгкай сучаснай мовай, уся падборка

чытаецца на адным дыханні, але ў падыходзе да яе напісання ёсць адзін краевугольны камень: моцная залежнасць ад вядомых асоб мінулага. Па сутнасці, самымі запамінальнымі (а гэта амаль усе, акрамя аднаго-двух) эсэ з'яўляюцца менавіта тыя, дзе падстава для апаведу — роздум, звязаны з творцамі розных ступеняў прыбліжанасці да Беларусі. Складваецца вобраз хлопца з кніжкай, які загортвае свае думкі ў абалонку чагосьці сусветна значнага. Але часта здаецца, што адпраўным пунктам станавіліся менавіта мастакі, а толькі потым да іх зьяння прыстасоўваліся кроплі ўласнага разумовага святла. Канстанцін Касяк дакладна мае ўсе шанцы на стварэнне добрай мемуарыстыкі (ці нават ЖЗЛ), але больш цікава было б пабачыць, на што здольна яго асабістая аўтарская проза.

Данііл ЛЫСЕНКА

Ці ўратуе фэнтэзі літаратуру?

Стварэнне іншых сусветаў і іх пранікненне ў звычайную нам рэчаіснасць, розныя праявы магіі, нечаканыя прыгоды, высакародныя героі, іх загадкавыя настаўнікі, напарнікі і ворагі, іншымі словамі, усе традыцыйныя праявы фэнтэзі рознай ступені падлеткаваасці — гэта, здаецца, адзін з найбольш моцных і камерцыйна-паспяховага жанраў белетрыстыкі і, адпаведна, адзін з найбольш папулярных шляхоў, якімі і многія пісьменнікі, і многія чытачы намагаюцца трапіць у свет вялікай літаратуры.

Вялікая ж літаратура ў пэўнай ступені пагардліва ставіцца да падобных жанраў, між тым менавіта фэнтэзі вельмі часта бярэ на сябе абавязкі выхоўваць чытача і з чытацкага, і з чалавечага пункту гледжання, а таксама найбольш эфектыўна выконвае задачу «дапамагаць спраўляцца з невыноснасцю жыцця».

Карацей кажучы, ставіцца несур'езна да фэнтэзі — не надта слушная пазіцыя. Беларускія сучасныя літаратары гэта разумеюць. Многія нават бачаць у белетрыстыцы і канкрэтна падлеткавым фэнтэзі спосаб прыцягнення ўвагі шырокіх колаў маладой аўдыторыі менавіта да беларускамоўнай літаратуры. Пра гэта можна меркаваць хаця б па колькасці твораў такога кірунку, што выйшлі ў апошнія гады.

Фэнтэзі насамрэч вымагае вялікай творчай дысцыплінаванасці і засяроджанасці, а яшчэ вялікай шчырасці. Бо справа не толькі ў тым, каб выпісаць суцэльны сусвет ці кавалак сусвету дастаткова арыгінальна і ладна, каб ён не падаваўся злепленым з невядома чаго і працаваў па зразумелых законах, прыдумаць харызматычных і матываваных персанажаў, але і пры гэтым захаваць, хаця б вонкава, хаця б для чытача адчуванне нейкай разняволенасці і натуральнасці дзеля таго, каб гэтая вялікая сканструяваная рэчаіснасць не адчувалася мяшком з цэмантам на плячах, каб чытачы не знайшлі сябе раптам на занудным уроку гісторыі, геаграфіі, біялогіі і фізікі таго свету, у якім павінны былі адбывацца прыгоды.

Эклектыка аповеду

Пісьменніца Лілія Ілюшына выдатна валодае гэтым няпростым жанрам і, больш за тое, выкарыстоўвае сакратныя прыёмы таго, як увайсці ў давер да чытача-падлетка і заадно пераўтварыць фэнтэзі-раман у нешта большае. Кніга «Ключ дарог» апавядае пра хлопца па імені Джым Ф'юры, які жыве на бацькоўскай ферме побач з маленькім

горадам у Ёркшыры і не вельмі задаволены сваім жыццём. Яно падаецца яму занадта сумным, і, згубіўшы надзею здзейсніць сваю галоўную мару, Джым толькі і бадзеецца па горадзе, каб не вяртацца дадому і не выконваць фермерскія абавязкі.

З першых старонак аўтарка скарыстоўвае адразу два прыёмы. Па-першае, паказвае галоўнага героя звычайным падлеткам з тыповымі падлеткавымі праблемамі і паводзінамі, якія даросламу чытачу хутчэй за ўсё пададуцца занадта ўтрыраванымі. Але думкі, якія прагаворвае Джым, сапраўды знаёмыя ледзь не кожнаму 14—16-гадоваму. Другі прыём, які прыцягвае ўвагу да рамана, насамрэч можна ўспрыняць па-рознаму. Аўтарка пераносіць дзеянне ў правінцыйны англійскі горад, і на чытача адразу абрушваецца і Джаан Роўлінг, і Тэры Пратчэт, і яшчэ безліч англійскіх і амерыканскіх аўтараў. Першая рэакцыя: а як жа рэпрэзентацыя беларускасці ў беларускай літаратуры? Як жа знаёмыя гарады, знаёмыя імёны і магічныя істоты, якіх мы заўважалі ў падручніку беларускай літаратуры на старонцы «Міфалогія»? Але тое, што аўтарка выбірае іншы шлях, зусім нядрэнна. Па-першае, кожны мае права на ўласны стыль. Па-другое, калі патэнцыйны чытач гэтага рамана — падлетак, то з першых старонак ён адчуе куды большы давер да падзей, якія адбываюцца ў англійскай правінцыі, чым, напрыклад, у Рагачове ці Браславе. У пэўным сэнсе фэнтэзі пра англійскую правінцыю па-беларуску выглядае больш экзатычна і незвычайна, чым фэнтэзі пра беларускую рэчаіснасць. Пры гэтым раман, выклікаючы ў розных моманты апавядання асацыяцыі з рознымі элементамі масавай культуры,

выбудоўваецца ў абсалютна самабытную карціну.

Структура твора шматжанравая: развіццё сюжэта праводзіць чытача праз утульную побытавую экспазіцыю, тлумачыць перадгісторыю героя і псіхалогію яго стасункаў з навакольным светам, пасля ўключаецца прыгодніцка-дэтэктыўная лінія, бюро, якое прапаноўвае прадьягнаставаць будучыню, уносіць лёгкі штрых антыўтопіі, а праз некаторы час паўнаватаснае фэнтэзі ўступае ў свае правы. Тэкст чытаецца лёгка і захапляльна, нават пры даволі павольным апавяданні. Калі галоўны фэнтэзійны складнік — дададзеная рэчаіснасць — пачынае паступова раскрывацца і тлумачыцца, становіцца зразумела, што месца і час дзеяння насамрэч маюць невялікае значэнне і для сюжэта выконваюць толькі ролю антуражу. Незвычайныя здольнасці герояў даюць філасофскасці ўсім падзеям і побытавым праблемам персанажаў.

Адна з асноўных такіх праблем — стасункі з бацькамі, якія паказаны надзвычай удала. Сем'і двух галоўных герояў паўстаюць полюсамі адной шкалы, і, зноў жа, тое, што здаецца занадта ўтрыраваным даросламу воку, будзе хутчэй за ўсё абсалютна натуральна выглядаць для падлетка.

Пры сваёй максімальнай непляскатасці раман валодае тым, што можна назваць камерцыйным патэнцыялам. Тэкст даволі кінематаграфічны, а сюжэт лёгка можна было б трансфармаваць у камп'ютарную гульні. Хаця прастора для такога шчыльнага ўзаемадзеяння розных сфер мастацтва і масавай культуры яшчэ не сфарміравалася. Але на ўзроўні аўтаркі тэксту Лілія Ілюшына пераўзышла базавыя задачы пісьменніка-фантаста.

Эклектыка свету

Другая кніга пісьменніцы, якая выйшла ў 2019 годзе ўжо ў Маскве, у «Выдавецкім доме Мешчаракова», мае назву «Мэт Грэнвіл, везучы неўдачнік». У творы аўтарка рэалізуе абсалютна іншы падыход да апавядання. Адрозненне з першых старонак дзеянне закідае нас у магічны свет з незразумелымі назвамі і нязвыклымі з'явамі, прычым па класіцы — у сітуацыю паступлення ў магічную школу і, да ўсяго, па выключных правах. Галоўны герой — выбраны. Каб паступіць у магічную школу, трэба прайсці выпрабаванні. Праз размовы трэціх асоб мы адразу даведваемся, што выпрабаванні, зноў жа, па класіцы, маюць адценне спаборніцтваў. Чытача ад самага пачатку ахінае вір назваў, магічных прылад, незвычайных слоў, апісанняў людзей, абставін, мэт і імкненняў галоўнага героя. У пэўным сэнсе чытач аказваецца на тым самым уроку геаграфіі і грамадазнаўства ва ўяўным свеце, але засумаваць на ім не дазваляе сусед па парце — галоўны герой. Імя яго нездарма выведзена ў назву кнігі. Сваёй харызмай і характарам Мэт Грэнвіл сапраўды агаломшвае з першых старонак — раней, чым мы паспяваем аглядзецца і зразумець, дзе знаходзімся і што адбываецца. Ён трапляе ў камічна-няёмкае становішча і дае зразумець, што мае ў характары бясспройгрышны камплект — спалучэнне самаўпэўненасці і самаіроніі. Хаця іронія яго насамрэч распаўсюджваецца на ўсё, што навакол, а самаўпэўненасць выглядае выкшталцона выхаванай. Ужо да канца першай главы ён або зачаруе канчаткова, або пачне моцна раздражняць. Прынамсі, чытаць будзе цікава ў абодвух выпадках. Мэт Грэнвіл Ліліі Ілюшынай у нейкай ступені падобны да Вольхі

Рэднай, напісанай Вольгай Грамыкай, але крыху менш дарослы і змешчаны ў абсалютна іншы свет, які вымагае іншых рэакцый. Калі галоўны герой трапляе ў горад, дзе павінен вучыцца, дзеянне пачынае разгортвацца так хутка і насычана, што тэкст патрабуе значнага засяроджання.

Апавяданне вядзецца ад першай асобы, таму чытач сочыць за лексічнымі і сінтаксічнымі пакрыжасцямі не толькі ў маўленні героя, але і ў яго думках. Такі стыль суправаджае на працягу ўсяго тэксту і стварае моцнае аздабленне для сюжэта. Па ім жа заўважна, што пісьменніца імкнулася апісаць тыповую гісторыю максімальна нетыпова і незвычайна. Гэта моцна адбілася на побыце — у ім усё вельмі жывое, прычым літаральна. Першым жа заданнем герой атрымлівае «адамашніванне» дому, які пакуль што дзікі, бадзеецца па вуліцах горада, як і ўсе дамы. У гэтым рамане, як і ў папярэднім, праглядаецца своеасаблівы філасофскі падыход да стварэння незвычайнага новага свету. Пры гэтым, зразумела, кнігі абсалютна непадобныя паміж сабой.

Лілія Ілюшына працягвае сябе як вельмі незвычайны аўтар-фантаст, бо, па-першае, паспявае за адну кнігу зрабіць больш, чым чакаецца ад падлеткавага фэнтэзі; па-другое, таму, што здольная аднолькава якасна напісаць абсалютна розныя па настроі, сюжэце і праблематыцы творы; па-трэцяе, таму што ёй удаецца змяшчаць у класічныя для фэнтэзі сюжэтныя і прасторава-часавыя формы арыгінальныя і самабытныя гісторыі.

Пры сваёй максімальнай непляскатасці раман валодае тым, што можна назваць камерцыйным патэнцыялам. Тэкст даволі кінематаграфічны, а сюжэт лёгка можна было б трансфармаваць у камп'ютарную гульні. Хаця прастора для такога шчыльнага ўзаемадзеяння розных сфер мастацтва і масавай культуры яшчэ не сфарміравалася. Але на ўзроўні аўтаркі тэксту Лілія Ілюшына пераўзышла базавыя задачы пісьменніка-фантаста.

У недаацэненага і быццам несур'езнага жанру фэнтэзі насамрэч ёсць усё для таго, каб лічыцца якаснай літаратурай, і нават большая масава папулярнасць пры правільным падыходзе не можа гэтага забіць. У сённяшнім літаратурным працэсе масавая зацікаўленасць больш залежыць ад спецыфічных дзеянняў для яе дасягнення — маркетынгавага прасоўвання і ўдалай рэпрэзентацыі ў медыя. Справа пісьменнікаў усё яшчэ ў тым, каб ствараць якасныя тэксты.

Дар'я СМІРНОВА

Мікола МЯТЛІЦКІ

Было жыццё...

Было жыццё... І мне дагэтуль помніцца,
Якім яно на вуліцах было,
Як гаманіла тут штодзень напоўніцу
І звычайна рэй у клопатах вяло.

Шторанак прачыналася — над студняю
Скрыпеў найперш разбуджаны асвер.
Зрэдзь святамі было і часта — буднямі,
У сэрцах выклікаючы давер.

Было яно і звычайнае, і вечнае,
Нязрушнае — на многія вякі.
І ласкаю, і шчырасцю сардэчнаю
Яго мае віталі землякі.

Ступалі баразною і пакошаю,
Схіляліся над цёплаю градой.
І песняю душэўнаю, харошаю
Ўпіваліся парою маладой.

І вуліцай імкліваю паходкаю
Насілі звычайна клопаты свае —
То голасна са школьнымі пагодкамі,
То моўчкі ў гурце тых, хто лынды б'е.

Было жыццё... Пагодным веснім
вечарам
Разводзіла паганскія кастры
І полымем душу сваю прасвечвала
З няпомнае, забытае пары.

Віхурыла, сваволіла, галёкала,
Пуцінай знанай, рупнае, ішло.
Са спевам пеўня і бусліным клёкатам,
З кароў дасветным тупатам
Было!..

І вось — няма. І мне праз слёзы помніцца
З тае сыходна скрушнае пары,
Як гаманіла тут штодзень напоўніцу
На вуліцы, у хатах, на двары.

Ды ўсё ж з пуціны векавечнай
збочыла,
Прыняўшы непамысна горкі лёс,
І ў забыццё прыцмелае пакрочыла,
Уцёршы іскры развітальных слёз.

Хаджу пустой, самоты поўнай
вуліцай —
На нашу не падобная нічуць.
У раз які мне выпала расчуліцца
І ў памяці цябе, жыццё, пачуць.

Даўно над Бабчынам маім
Пагаслі ўсе ў нябёсах зоркі,
І з камяноў астылых дым
Дасюль віецца самы горкі,
І зайчык з шыбіны акна
Заўсёды спуджана злятае,
І смерць-самотніца адна
Той дым штораніцы каўтае.

Падаўна ў Бабчыне маім
На вуліцах паўсталі дрэвы,
Паўзе па ім шугота зім,
І хвошчуць летнія залевы,
І ад цямна аж да відна
Гудзе-брыдзе сцяна густая,
І смерць-самотніца адна
То снег, то дождж заўжды каўтае.

Даўно за Бабчынам маім
Палі набраліся лазою,
Сышлі у прошласць назусім,
Людской умытыя слязою.
І толькі чорная жаўна
Над дзікаросамі лятае,
І смерць-самотніца адна
Яе слязу з журбой каўтае.

Даўно пад Бабчынам маім
Зямлю прашылі ізатоў,
І мы на іх кастры стаім
У цэнтры спуджанай Еўропы.
Іх накаўталіся спаўна,
І кроў бялее і палае.
І смерць-самотніца адна
Ад іх з нас кожнага збаўляе.

У гэтай хаце і ў кашмарным сне
Ў маленстве не прадбачылася мне,
Якой жажотнай стане ява дня,
Што мёртвая, нямая цішыня
Жыццё ў пакоях сонечных скуе,
Што дах вятры здзяруць,
столь прагне
І між халодных адсырэлых сценаў
На ўсе гады агусне згубы тлен.

Што да акон падступіць дзікарос,
Як самы скрушны, самы горкі лёс,
І пльвунном, схаванае ў траве,
Калодзежнае вока заплыве,
І сліўнік голлем счэпіцца сваім,
Што ні адной травіны больш пад ім,
Ні промня сонца — цемрыва адно,
Што кожнае разбітае акно
Ўзірацца будзе ў вулкі пустату
Ды слухаць наваколле глухату.

У роднай хаце сполашна стаю,
І памяць, як ваду, гаюча п'ю,
І бачу ўсё іначай — і цяпер

Ды ў акно ты выглянеш нясмела —
Нібы ў рай далёкі адляціш
І лістом паперы белай-белай
Прымеш гэту ранішняю ціш.

Зразумееш: маняць дні і ночкі,
Гэты ранак нам не паўтарыць.
І каханым клейкія лісточкі
Мы ужо не ў стане падарыць.

Цвіценне

Адчыненае ў раницу акно
Ды ад рабінаў напамін аб маі,
Каторы ўсё на свеце адбірае.
Гаукаць вясну!..
Хаця — мне ўсё адно.

Гаркавы водар з прымессю цяпла
Адкрытых душ рабінавых прыносіць
Халодны дзень, рабінавую восень,
Якія ўжо згарэлі, і датла.

І немагчыма адчуваць вясну.
Упасці, плакаць, не чакаць падмогі
Ад чалавека, ад сябе, ад Бога,
А ў траў гаючым водары тануць.

О кветкі, кветкі — Божыя сляды,
Што так сваёй бялявасцю цудоўны.
Іх белізна ічэ зробіцца чырвонай,
Схавае горыч потым у плады.

Скрыціць па-над калодзежам асвер,
І, як заўжды, за шыбай на двары
Прывычны крок занятае сястры,
І ластавак над дахам ічабятток,
І касмылі-касмаціны аблок —
Паўстала ўсё супроць жахоты той,
Што родны кут працяла нематой.

Гляджу ад слёз змакрэлымі вачыма,
Як зараз выглядаеці, Фукусіма.
Ашчэце смерці — ўсе энергаблокі.
Жахоты ўдушнай атамных крокі.
Мільгаюць кадры... Глыбіня экрана —
Дагэтуль незагоеная рана.
І інжынер узрушана гаворыць:
На дэмантаж гадоў патрэбна сорок.
Ківаюць згодна за яго плячыма
Твае нямыя блокі, Фукусіма.

А некаму праз часу плынь не сцярці
З душы сваёй усю жахоту смерці,
На родны кут глядзець у снах з далечы, —
Мне зразумець яго па-чалавечы.
Ужо мінула скрутных год за трыццаць,
А мне тугі чарнобыльскай не збыцца
І не пазнаць ішчаслівае усмешкі,
І не вярнуцца на маленства счэжкі,
І з болам думаць: тое ці магчыма?
Ты дай хаця б надзею, Фукусіма!

Паверыць дай у сілу-моц навукі,
Што ўсё ж яе учэпістыя рукі
Жаданы цуд за сорок год сатвораць
І зноў душы выгнаннікаў падораць
Хвіліны безбязнага вяртання
Ў бяз'ядзерных росных святанні,
На санцагрэў, у дождж, на ветравеі...
Мне дай глыток гаючае надзеі,
Што смерці жар дачасна распадзецца
І мне з радзімай выпадзе сустрэцца.

Гаркотай палыну налітае ваколле,
Згубіла твар даўно свой Жукаўскае поле.

У вочы ўсе глядзі ва ўсе зямлі бакі —
Паўсюд гушчэца траў, паўсюдна
хмызнякі.

Фота Кастуся Дробава

Ні знаку не сустрэць красы жыцця
калішняй.
Яна б здалася тут вычварнаю і лішняй.

Усё даўным-даўно у небыцця ва ўладзе.
І воблакі, як смерць, стаяць
на далягядзе.

Ступаюць мёртва тут і зімы ўсе, і леты.
На вуліцах былых пустых хацін
шкілеты.

І рэбрыны бярвён, збуцвелыя з гадамі,
Зрабіліся даўно прывідам смерці самі.

І толькі ува мне не згасла адгалоссе
Далёкай той пары, дзе ічэ жыццё
вялося.

Набраць бы кош баравікоў
На варацецкай баравіне,
Ды толькі выраслі наноў
Яны ў працудым успаміне.

Смакотны жытнік надкусіць
У садзе дзедаўскім старэчым,
Ды ён, разгалісты, шуміць
У часу страчанай далечы.

Напіцца б свежае вады
Усмак з Данілавай крыніцы,
Ды знікла ў травах назаўжды
І толькі ў памяці бруіцца.

Святла світальнага бяроз
На грудзі ўсе ўдыхнуць бы ўволю...
Ды не!.. Напіцца толькі слёз
Мне Бабчын родны і дазволіў.

Гром над хатай маёй пустой
Захлынаецца жахатой.

І маланка агністы жар
Сыпле з вечна прысутных хмар.

І цуркоча-ліецца дождж,
Кропля кожная — гоістры нож.

І не ў кроквін труху гнілых,
Б'юць у сэрца маё штормі!

А сёння — дзе ні глянь — бялюткі квет.
Нібы жыцця і не было на свеце.
І ціха ўдалы ўжо адносіць вецер
Мой незнаёмы чорны сілуэт.

Сустрэча

Запомню
і зноўку услых паўтараю:
Збылося.
Нарэшце я з ім гавару.
За вокнамі
носіцца жнівеньскі пыл.
Мне ўсё гэта снілася.
Гэта ўсё — было.
Халодныя рукі. Слязінак бруя.
Як быццам са снегу замешана я.
Дыханне як холад,
а рухі — зіма,
Ды, Бог мой, хто гэта?
Няўжо я сама?

А раптам падумае ён,
што ў мяне
Душа нібы лютаўскі дзень у акне.
Хутчэй бы,
хутчэй зазірнуць у акно —
Там лета. Там месяці. Усё — як даўно.

А я анікуды
адсюль не пайду.
Раднейшага дома вавек не знайду...

Ды дзверы пранізліва,
ціха скрыпяць,
І подых разлукі былой не суняць.

Ён так нечакана
узнік і павіс,
І падае, падае,
падае ўніз...
Я ведаю:
трэба мне клункі збіраць
І подых разлукі з сабой забіраць.

Іду я. Спыняюся. Кволіцца крок...
І вось я трапляю за дзверы і ў змрок.
Тут лета. Тут месяці. І тухне акно.
А ішчасце былое — патухла даўно.

Любоў сваю заблытваю ў клубкі.
Я для цябе зусім не Арыядна.
Яна як трос, надзейны і цяжкі,
Нібы радок бязлітасна-баладны.

Каханы мой, мы тут не для таго,
Каб у абдымках ішчыра забывацца,
Жадаючы юрліва аднаго,
А слухаць сэрца — і не распранацца.

Такой любові не прыме гэты свет.
Ні нам дваім, ні ёй — не паўтарацца.
А зразумець мо здолее паэт,
Бо толькі ён так можа закахацца.
Пераклад з рускай Міколы ШАБОВІЧА

Таццяна ДАШКЕВІЧ

Раніцай

Раніцай маўчаць — нібы ў бязгрэшыш
Ведаць, што яшчэ вясноваць дні.
Не баяцца ластаўкі ў падстрэшыш
Непазбежнай нашай мітусні.

І трава, што росіцца без меры,
На душы, здаецца, прарасце.
А мая бялеецца папера,
І на ёй нічога не цвіце.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Давід і Галяфы

Той, хто ніколі не быў на Браслаўскіх азёрах, па-мойму, не зведаў, што такое сапраўдная прыгажосць. Я нават сёння, калі лёс падарыў мне падарожжы на бераг Атлантычнага акіяна ў Порту, крымскія скалістыя ўзбярэжжы, пясчаныя дзюны Балтыкі, жоўтыя воды Хуанхэ, магутныя волжскія разлівы, не параўнаю па адчуванні замілаванасці і захаплення, якое авалодвае на беразе браслаўскага возера Дрывяты, на вяршыні Замкавай гары, адкуль відаць усю непаўторную панараму пацерак азёраў у абрамленні лясоў і шырокіх палёў.

Канец жніўня. Турбаза «Браслаўскія азёры». Сямінара творчай моладзі Віцебшчыны, які ладзіць абкам камсамола. Мне дваццаць адзін год. Упершыню стаў пераможцам абласнога конкурсу маладой паэзіі з вершам «Старая пласцінка». Да гэтага былі толькі публікацыі ў нашых полацкай і наваполацкай газетах.

А тут дзесяць дзён у пашанотнай кампаніі паэтаў, акцёраў, мастакоў, кампазітараў з усёй вобласці! Настаўнікі, якія вядуць семінары, — Давід Сімановіч і Анатоль Вярцінскі, Барыс Луцэнка і Раман Філіпаў, Кім Цесакоў і Мікалай Пятрэнка. Уявіць сабе не мог, што з некаторымі з іх звязана пазней сяброўства і творчае супрацоўніцтва.

Ды і сярод удзельнікаў хапала зорак: Валянцін Лукша, Леанід Дайнека, Анатоль Канапелька, Уладзімір Папковіч, Яўген Шыпіла, Барыс Насоўскі, Аркадзь Гоман.

Упершыню тады сустрэўся і з Давідам Сімановічам, які з'яўляўся старшынёй абласнога літаб'яднання, загадваў аддзелам мастацкіх праграм на Віцебскім тэлебачанні і быў адным з галоўных арганізатараў гэтага семінара. Рухавы, папсартыўнаму падцягнуты, з заўсёднай усмешкай на твары, Давід Рыгоравіч быў сапраўднай душой гэтай творчай суполкі. За ім цягнулася слава ранейшай публікацыі ў маскоўскім «Новым міры» з падачы самога Канстанціна Сіманова. Гэта ён, прачытаўшы мае першыя вершы, прапанаваў іх да публікацыі ў абласной газеце «Віцебскі рабочы». Але тое будзе пазней, а пакуль на семінары разам са сваімі раўнямі я трымаў экзамен перад вядомымі мэтрамі.

Сярод нас, пачаткоўцаў, былі Марыя Баравік з Глыбоччыны, Алесь Касцень з Пастаў, віцябляне Дзіма Грыгор'еў, Ала Красінская, Міша Кожын, Пятро Ламан, аршанцы Базыль Гусціновіч, Анатоль Прохараў, мастакі і пісьменнікі Адольф Варановіч і Леанід Калодзежны, якія былі старэйшымі па ўзросце і рыхтавалі ўжо свае першыя кніжкі.

Лукшу ж і Дайнеку цяжка было назваць пачаткоўцамі, іх імёны ўжо добра ведалі на друку. З Дайнекам нас яднала яшчэ і тое, што мы, напісаўшы першыя вершы па-руску, пераходзілі на беларускую мову, і Леанід, старэйшы за мяне амаль на дзесятак гадоў, ужо замяніў у выдавецтве свой рускамоўны рукапіс на беларускамоўны.

Да маіх эксперыментаў пісаць па-беларуску Давід Рыгоравіч спачатку паставіўся насцярожана:

— Глядзі, каб пісаць па-беларуску, трэба не толькі вывучыць мову, трэба на ёй думаць, адчуваць яе. Ці атрымаецца ў цябе, гарадскога чалавека?

Дарэчы, падобнай думкі прытрымліваўся і кампазітар, загадчык музычнай

часткі тэатра імя Якуба Коласа Барыс Насоўскі:

— Навум, у цябе добрыя вершы, харошая руская мова. А па-беларуску трэба пісаць так, як Пеця Ламан. Вось ён — з натуральнага беларускага асяроддзя і вельмі арганічны, — і праспяваў куплет са сваёй песні на вершы Ламана.

Тады не сказаў ім, што паспрабаваць пісаць вершы па-беларуску мне раіў рускі паэт Усевалад Раждзественскі, якому я паказаў свае вершы ў ленинградскім часопісе «Нева». Ды і з дзяцінства ў сваім прыгарадным пасёлку ў Полацку я жыў у беларускамоўным асяроддзі. Праўда, праз некалькі гадоў, прачытаўшы мае беларускамоўныя вершы, Давід Рыгоравіч прызнаў, што яго сумненні не апраўдаліся, і блаславіў мяне ў новай якасці.

Сказаць, што адчуваў яго сваім паўнацэнным настаўнікам, я тады не мог. Ставіўся ён да мяне роўна, зрэшты, як і да большасці маладых: не надта хваліў, больш выказваў заўвагі і парад. У душы нават крыху крыўдаваў на яго. Мне не зусім падабалася яго заўсёдна бадзёрнасць, усмешліваць, імкненне «згладзіць вуглы», не абзначачы адкрыта сваю пазіцыю. Я многага не разумееў тады, а Сімановіч сваю прынцыповасць напоўніцу даказаў, калі, нібы біблейскі свой цёзка, кінуў выклік самому першаму сакратару абкама партыі Грыгор'еву, адстойваючы імя Марка Шагала. А яго славы верш «Імею честь прыналежаць!» У сталінскія часы за такі верш Сімановіч мог бы напаткаць лёс многіх закратаваных і загінулых паэтаў.

Але гэта будзе значна пазней, а напярканцы шасцідзясятых — на пачатку сямідзясятых гадоў Давід Рыгоравіч быў абсалютна лаяльным і нават абласным уладамі творцам, актыўным арганізатарам творчых імпрэз і ініцыятыв. І мала хто ведаў, што стаіць за гэтай знешняй разважлівасцю і лагодай. А даставалася ў жыцці Сімановічу нямаля. Яго ніяк не хацелі прызнаць роўным сабе некаторыя ўплывовыя калегі па пярэ.

Дастаткова прыгадаць, што калі стварылася віцебскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў, то насуперак усялякай логіцы нястомнага кіраўніка абласнога літаратурнага аб'яднання нахабна «пракінулі», фактычна прызначыўшы на гэтае месца толькі што прынятага ў саюз паэта з Глыбокага. Дзеля так званых «выбараў» спецыяльна прыехалі з Мінска кіраўнік саюза, загадчык сектара ЦК, сакратар абкама партыі. Я і мае сябры з наваполацкага літаб'яднання «Крыніцы» прысутнічалі на гэтым сходзе ў якасці статыстаў, бо галасаваць, як не члены Саюза, права не мелі.

Крыўдна, відаць, было Сімановічу, які на гэты сход не з'явіўся, яшчэ і таму, што сам новы кіраўнік, ды і сталічныя госці былі яго добрымі таварышамі і вучнямі.

Але жыццё працягвалася, і знешне Давід Рыгоравіч нібыта не змяніўся: паранейшаму энергічны, бадзёрны, усмешлівы, веў тэлеперадачы, удзельнічаў у творчых выступленнях, друкаваўся, выдаваў кнігі. Яго падтрымлівалі сябры Уладзімір Папковіч, Анатоль Канапелька, з ім не парывалі стасункаў і мы, новапалачане. Але нядобрачыліўцаў становілася больш, а ў час барацьбы за вяртанне імя Шагала на радзіму Сімановіч быў занесены ў лік дысідэнтаў, і яго імя згадалася ў негатыўным плане на розных партыйных сходах і канферэнцыях.

Праўда, праз пэўны час усё перавярнулася: Грыгор'еў публічна папрасіў

прабачэння, імя Шагала стала брэндам Віцебска, Давід Рыгоравіч увайшоў у многія міжнародныя шагалаўскія камітэты. Але ўсё ж стаўленне да паэта ўжо іншы Давід — мудры, сапраўдны.

З Сімановічам мне давалося сустракацца некалькі разоў у Мінску, калі працаваў у Саюзе пісьменнікаў. Ён, відавочна, быў рады маім поспехам. І, нарэшце, я бачыў яго больш шчырым і адкрытым. Гэта быў ужо іншы Давід — мудры, сапраўдны, які скінуў, здаецца, назаўсёды маску бадзёрага аптыміста. Я парадаваўся гэтаму, хача па-ранейшаму цеплыні і глыбокага сяброўства паміж намі не ўзнікла. Пасля сыходу з Саюза і пераходу на радыё ўсё радзей чуў пра Сімановіча, не давалося і сустракацца.

Але ўспамінаючы маладосць і нашу Віцебшчыну, ува мне спела ўдзячнасць да гэтага чалавека, які сыграў сваю ролю ў маім жыццёвым і творчым сталенні. Праз Уладзіміра Антонавіча Папковіча даведаўся каардынаты Давіда Рыгоравіча і патэлефанаваў яму. Ён вельмі ўзрадаваўся, абяцаў прыслаць свае новыя кніжкі, і неўзабаве я атрымаў бандэроль з невялікімі зборнікамі, выдадзенымі ў прыватных выдавецтвах, якія суправаджаліся цёплымі дарчымі надпісамі.

Апошнія свае дні ў Віцебску хворы паэт дажываў у адзіноце.

Паэта не стала, але ведаю, што імя яго жыве ў душах землякоў, калег, вучняў і сяброў. І ў маёй таксама.

Ён ставіў помнік верасню

У той журботны дзень, калі ў рытуальнай зале пахавальнага бюро мы развіталіся з Леанідам Мартынавічам Дайнекам, яго мілая жонка Зінаіда сказала праз слёзы мне, калі я падышоў выказаць спачуванне:

— Ён цябе любіў і часта ўспамінаў.

А я ўжо думаў, што неяк жыццё аддаліла нас, бо і старэйшы ён быў амаль на дзесяць гадоў, і жыццёвыя шляхі нашы апошнім часам не перасякаліся.

Праўда, калі ён нечакана з'явіўся на старонцы ў Фэйсбуку, то «запрасіўся» першым да мяне ў «фрэндз», на што я адразу адказаў станоўча.

А пазнаёміліся мы ў далёкім 1969 годзе ў Браславе на семінары творчай моладзі Віцебшчыны. Памятаю яго густы характэрны голас, калі ён чытаў свае вершы:

Пастаўце помнік верасню...

У гэтых радках гучалі адначасова і просьба, і загад... І сам верш быў яркі і запамінальны.

Згадаваю яго радкі з калектыўнага зборніка студэнцкага аб'яднання «Узлёт» на рускай мове пра лесаруба, ад якога адварочваюцца дрэвы ў родных краях:

*О, сосны, сосны Беларусі,
Кто вам об этом рассказал...*

Між нас хадзілі чуткі, што Дайнека адмовіўся выдаваць падрыхтаваны ім зборнік рускамоўных вершаў і замяніў яго на новы зборнік «Галасы», які выйшаў у дзяржаўным выдавецтве «Мастацкая літаратура». Аматыры паэзіі добра памятаюць серыю вершаў маладых паэтаў, якую між сабой творцы называлі «тэлевізарам» за тое, што на вокладцы ў аkenцы, які нагадваў экран тэлевізара, змяшчаўся партрэт аўтара.

Не сказаць, каб мы дужа зблізіліся падчас семінара, але ўзаемная сімпатыя з'явілася.

А потым мой першы творчы настаўнік і ў далейшым сябра Валодзя Багдановіч, які пераехаў працаваць у Віцебск на

тэлебачанне, у час аднаго з маіх прыездаў павёў на кватэру Леаніда, дзе я пазнаёміўся з яго жонкай Зінаідай і малымі сынамі.

Неўзабаве Дайнека пераехаў у Мінск і пачаў працаваць у часопісе «Маладосць». Для мяне яго пасада адказнага сакратара здавалася такой вышынёй, што звяртацца да старога знаёмага было нават няёмка. І ўсё ж такі рашыўся паслаць Дайнеку вершы. Суправадзіў лістом, дзе прасіў проста пачытаць і выказаць сваю думку, бо вершы былі на беларускай мове. Згадаў у лісце нашу даўнюю размову пра пераход ад рускамоўнай паэзіі да беларускамоўнай.

Адказаў доўга не было. Пачаў хвалявацца. Аднойчы пайшоў на пошту і набраў маладосцеўскі нумар тэлефона.

Яго густы бас пазнаў адразу.

— Мартынавіч, ну як мае вершы?

— Будзем друкаваць. Чытай у найбліжэйшых нумарах!

Звычайна Мартынавіч быў нешматслоўны. Праўда, узяўшы чарку, рабіўся больш гаваркім.

Аднойчы ён прыехаў у Полацк на выступленне. Мы з Алегам Мінкіным запрасілі яго ў кафэ. Я сядзеў з імі нядоўга, бо трэба было бегчы на працу. Але по тым расказаў, што засядзеліся яны тады ледзь не да закрыцця.

Яшчэ адна памятная сустрэча адбылася ў нас, калі Леанід Мартынавіч прыехаў па лініі бюро прапаганды разам з празаікам Кругавых. Я тады толькі што прывёз з бальніцы жонку разам з Оляй, якая нарадзілася за тыдзень да гэтага.

Гасцей трэба было частаваць, а жонка пасля цяжкіх родаў з ложка ўстаць не магла. Балазе нядаўна прыйшла ад цешчы з Палесся пасылка, а ў ёй — сушаная рыба і грэлка з самагонкай. Вось і пайшоў змест той пасылкі на стол. Жонка перажывала, што няма чым закусіць, а госці з задавальненнем смакавалі палескія карасікаў і цешчыну самаробную гарэлку. Потым не раз Дайнека ўспамінаў гэтае нашае застолле і задаволена прыцмокваў, успамінаючы імправізаваную закуску.

Я сачыў за яго творчасцю, чытаў усё яго празаічныя кнігі. А «Меч князя Вячкі» стаў настольнай кнігай для маёго сына Максіма, і, па яго словах, у многім дзякуючы гэтай кнізе ён выбраў прафесію гісторыка.

Яшчэ адзін эпізод, які з'яднаў нас агульным клопатам. Святкавалі васьмідзесяцігоддзе Івана Пятровіча Шамякіна. Час быў складаны. І ў Саюзе пісьменнікаў, і ў самога юбіляра грошай бракувала. Нешта падкінуў Мінкульт, але ведаючы нашы акалічнасці, я бедаваў, што на святочны стол у Dome літаратара рэсурсаў будзе малавата.

І тады пазваніў Дайнеку, які ў той час быў бізнесменам і разам з сынамі валодаў вытворчасцю па выпуску алкагольных і безалкагольных напояў.

— На Івана Пятровіча не пашкадую, — выслушаўшы маю просьбу, прабасіў Дайнека. — Чакай, Ігнат усё прывязе.

Дасланая Дайнекам спонсарская дапамога прыйшла да месца.

Дарэчы, хоць і былі ў пісьменніцкім асяроддзі пурытане, якія асуджалі пісьменніка за бізнес, ад яго дармавай гарэлкі ніхто не адмовіўся.

Доўгі час мы з Мартынавічам не бачыліся. Паспелі толькі спісацца праз Фэйсбук.

І вось той пахавальны дзень.

Прышло адчуванне непапраўнай страты і пачуццё пэўнай віны за несказаны ў свой час тыя патрэбныя яму і нам словы, якія людзі кажуць цяпер.

«Мой меч зіхціць, непераможны, востры...»

Паэтызацыя дзяржаўна-эканамічнага і духоўна-культурнага адраджэння беларускага народа, развіцця яго сацыяльнай і нацыянальнай самасвядомасці, сцвярдженне прынцыпаў і каштоўнасці свабоды і незалежнасці, нацыянальна-вызваленчага руху — вось што было галоўным у нацыянальна-адраджэнскай рамантычнай лініі развіцця заходнебеларускай паэзіі. Яе прадстаўнікі апелявалі да часоў Вялікага Княства Літоўскага, услаўлялі яго спадчыну. Іх лірычны герой сведчыў сваю выразную нацыянальна-этнічную дэтэрмінаванасць, быў заангажаваны ў духоўна-патрыятычную праблематыку.

У паэтаў гэтай рамантычнай лініі падзеі і факты нацыянальна-гістарычнага мінулага спалучаліся з народнай сімвалічнай вобразнасцю, душэўна-псіхалагічныя перажыванні дапаўняліся паэтычнай містыфікацыяй. Паказальна ў гэтым плане творчасць Уладзіміра Жылкі.

Нарадзіўся паэт 27 мая 1900 г. у вёсцы Макашы Навагрудскага павета Мінскай губерні (цяпер Нясвіжскі раён Мінскай вобласці) у сялянскай сям'і. Вучыўся ў Гарадзейскай царкоўнапрыходскай школе, Мірскім гарадскім вучылішчы. Падчас бежанства — у Багародзіцкім аграрна-аграмацкім вучылішчы Тульскай губерні (1915—1917). Там скончыў тры класы і пачаў пісаць вершы. Пасля вучыўся ў Беларускай гімназіі ў Дзвінску. З 1923 па 1926 г. — як стыпендыят чэхаславацкага ўрада — студэнт Карлавага ўніверсітэта ў Празе, дзе актыўна прыцягнуў да моладзевага грамадска-культурнага руху. Пасля ўдзелу ў навуковай канферэнцыі ў Мінску па рэформе беларускага правапісу (1926) прыняў савецкае грамадзянства. Жыў у Мінску, працаваў у газеце «Звезда», выкладчыкам беларускай літаратуры ў Мінскім музычным тэхнікуме. 18 ліпеня 1930 г. арыштаваны органамі ДПУ па сфабрыкаванай справе Саюза вызвалення Беларусі. У сувязі з тым, што цяжка хварэў на сухоты, праз месяц быў вызвалены з-пад варты пад падпіску аб нявыездзе. У адпаведнасці з пастановай пазасудовага органа ад 10 сакавіка 1931 г. асуджаны на 5 гадоў ссылкі ва Уржум Кіраўскай вобласці. Працаваў выкладчыкам рускай літаратуры ў мясцовым медыцынскім тэхнікуме.

Памёр 1 сакавіка 1933 г. ад сухотаў. Рэабілітаваны 19 верасня 1960 г.

Першая асобная кніга паэта выйшла ў 1923 г. — гэта была паэма «Уяўленне». Асноваю маральна-філасофскага пафасу твора выступала глыбокае і шчырае патрыятычнае пачуццё, напружанае перажыванне тых падзей, якія адбываліся на Беларусі. Носьбітам лірычнай свядомасці аўтара з'яўляецца ідэя абуджэння і разгортвання сацыяльна-палітычнай і духоўнай актыўнасці народа, грамадскага абнаўлення, ідэя беларускай дзяржаўнасці. «На мапу Еўропы // Узышоў Беларус, — натхнёна сцвярджае ён. — У лапцях лазовых, // Па святкі ручнік, // І светам Хрыстовым // Зіе аблік». Лірычны герой аддадзены стыхіі нацыянальна-вызваленчага руху, прасякнуты адчуваннем складанай і супярэчлівай прыроды грамадска-сацыяльных працэсаў, рэвалюцый і войнаў, якія прайшліся па беларускіх этнічных землях, усведамленнем сувязі і ўзаемаабумоўленасці гістарычных змен і народнай жыццяздзейнасці. Ён поўніцца бязмежнай сыноўскай радасцю ад разумення, што пазнаў, здабыў Маці-Радзіму, Бацькаўшчыну-Беларусь,

якая актыўна рэалізуе сваё права на духоўнае самасцвярдженне, свабоднае развіццё ў часе і прасторы, становіцца «наймалодшай нацыяй» у кагорце народаў-суседзяў: «Перуны завірух // У захапленні // Грымяць аб адным: // Паўнагучна Адраджэнне!»

Нягледзячы на цяжкасці і перашкоды, падзел Беларусі на Усходнюю і Заходнюю, якія апынуліся ў розных дзяржавах («Пакута падзелам. // Па беламу целу // Знаком ад нажа // Крывавіць мяжа»), паэт з падкрэсленай верай і аптымізмам глядзеў на пошукі беларусамі свайго гістарычнага лёсу, увасабленне ідэі дзяржаўнай незалежнасці, якая прывядзе да гарманізацыі народнага жыцця:

*Народы! Прадбачу:
Шпаркасіць коняў
Пагоні
Суліць удачу.
Вам на пасадзе
Пакутніцу
Нявехнай бачыць.*

У творы дамінуе рамантычна-ідэалізаванае, лірыка-абагульненае выяўленне жыццёвых працэсаў, элементы народна-міфалагічнага мыслення пераплятаюцца ў ёй са сродкамі арыгінальнай індывідуальна-аўтарскай паэтыкі, традыцыйнай фальклорнай і евангельскай сімволіка-алегарычная вобразнасць напаўняецца актуальным духоўна-патрыятычным, грамадска-сацыяльным зместам.

Свежасцю і непасрэднасцю светаўспрымання, глыбінёй і праўдзівасцю духоўна-сацыяльных перажыванняў, суладнасцю думкі і эмоцыі звярталі на сябе ўвагу зборнікі вершаў У. Жылкі «На ростані» (1924) і «3 палёў Заходняй Беларусі» (1927), якія ў многім працягвалі і развівалі ідэяна-мастацкі змест паэмы «Уяўленне». Яны сцвярджалі багацце і паўнакроўнасць жаданняў і мэтайскенняў героя, натурны летуценнай, загадкавай, рамантычна-ўзвышанай і ў той жа час сацыяльна актыўнай, дзейснай, з высокім пачуццём патрыятычнай свядомасці і грамадзянскай адказнасці. Тужлівая душа паэта, «Лілея між балот», што «ўзрасла, маўклівая, // Між багны сонных вод», парывалася ў неаглядныя жыццёвыя далі, да нязвезданага і неспазнанага. Яна чуйна і абвострана рэагавала на праявы знешняга свету, высокае і нізкае ў ім, дысгармонію паміж рэальным і ідэальным...

Па смерці У. Жылкі ў некралогу А. Луцкевіч трапна адзначыць, што бачыў у ім «душу гарачую, жывую, ірваўшуюся да ідэалу, да красы, да новага жыцця, — і адначасна такую кволую, такую — кажучы па-расейску — “нежную” і ў гэтай “нежнасці” такую харошую!» Вядомы палітычны і грамадска-культурны дзеяч добра ведаў паэта, апекаваўся яго талентам, арганізаваў выданне зборніка «На ростані».

У поўным «імпэту і шырокага палёту» вершы «Віхор» (1921) уздым народна-вызваленчага, паўстанцкага руху на абшарах Заходняй Беларусі У. Жылка ўвасобіў у рамантычна-велічным вобразе прыроднай стыхіі. Віхор, які «Гасцём і мараю трывожнаю // Зляцеў да нас з-пад самых зор», скаціўся на зямлю, захоплівае ў свой палон усё, што патрапляе на яго шляху, нясе сілу, бадзёрнасць, абнаўленне. Але хоць гэта віхор навалнічны, рэвалюцыйна-ўздымны, ён не разбуральна-скрышальны, бо мае лагодны, ачышчальны характар і місію, абуджае да актыўнай стваральнай, сацыяльна-гуманістычнай прысутнасці ў свеце ўсё патэнцыяльна здорае і жыццяноснае:

*Пара, пара дазнацца, зверыцца
Сваіх магутных сонных сіл!
Адважны хто спыніць намерыцца
Размах жыцця і творчы пыл?..*

У творы прасочваецца выразная вобразна-стылёвая паралель — ачышчальны навалнічны віхор абумоўлівае «лязіва нажа», наяўнасць стыхійнай паўстанцкай зброі. У адпаведнасці з гэтым мастацкім прыёмам, суаднесасцю розных і ў той жа час звязаных паміж сабою вобразаў-сімвалаў, пабудаваны і верш «Меч» (1924), адзін з найлепшых у заходнебеларускай паэзіі 1920-х гадоў. Вузкі мужыцкі загон становіцца месцам незвычайнага здарэння — патомны селянін выворвае на ім старажытны меч, сімвал рыцарскага духу і высакароднасці: «Вясёлым звонам аказаўся ён, // Калі чапіў канцом майго нарога». «Абцёр набожна йржу часу благага, — кажа герой, ад імя якога вядзецца лірычнае апавяданне, — І заблішчаў старых стагоддзяў сон, // І надпіс на клінку, нібы закон, — // “Дарэшты бой!” — зірнуў загадам строга». Гэты выпадак радыкальна перайначвае яго жыццё. Араты дарэшты пранікаецца грамадзянска-патрыятычным адчуваннем героікі мінулых часоў, слаўных традыцый сваіх далёкіх продкаў, загарэцтва ідэяй барацьбы за каштоўнасці і сватыні роднай зямлі. Памяняўшы плуг на меч, ён становіцца ў шэрагі ахвярных ваяроў за свабоду Бацькаўшчыны, з'яўляецца трывалым звяном у доўгім ланцугу народна-вызваленчай дзеі:

*Я з грамадой іду па шчасце нам.
Мой меч зіхціць, непераможны,
востры.
Змагуся сам — дык сотням перадам!*

Вернасць прынцыпам і каштоўнасцям працоўнага асяроддзя, жыцця селяніна-аратая была адной з асноўных тэм творчасці У. Жылкі. Ён паэтызаваў высокі духоўна-маральны змест нацыянальна-вызваленчага руху, які ў першай палове 1920-х гадоў разгортваўся і ў актыўных партызанскіх формах, адмабілізаваную рашучасць барацьбы за волю і справядлівасць. Паэт услаўляў рэвалюцыйны парыў, навалнічны грамадска-сацыяльны ўздым, радасць яднання ў ахвярным поступе за высокія

народныя ідэалы, імкнуўся раскрыць рэзервы чалавечага духу, неспазнаныя грані асобы свайго сучасніка. «Толькі той, хто вера ў цуд — // Лепшу долю курных хат, — // Толькі той, хто любіць люд, // Толькі той — мой любы брат», — сведчыць творца.

Высокая патрыятычная ідэя, пачуццё ахвярнага адданасці Бацькаўшчыне з'яўляюцца асноваю аднаго з найлепшых Жылкавых вершаў «Наш лёс, бы кат з рукой забойнай...», напісанага ў 1925 годзе. У крытычную, вырашальную для Айчыны часіну («Народ, Свобода і Радзіма, — На ўсё прыйшла адна чарга»), калі «Найдаражэйшае, святое — Усё, чым натхнялася душа, Чужою збэшчана рукою, Сваюляй skutа палаша», герой паэта, апантаны гартаванай мужнасцю і рашучасцю вой, выконвае свой галоўны духоўна-маральны абавязак, уступае ў смяротны бой з лютым ворагам:

*Але пад лобам хмурым гэтым,
У гэтай думнай галаве
Імкненне да апошняй мэты
Непераможнае жыве.*

*.....
І покі сэрца поўна гневам,
І гнеў драпежнай крумкача, —
Вітаю бой вяцкім спевам
І звонам вострага мяча.*

Высокі лірычны пафас, характэрная рамантычная стылістыка, абумоўленыя прагай пазнання і адкрыцця, звернутасцю да ідэальнага ў грамадстве і чалавеку, паядноўваліся ў творах У. Жылкі з глыбокай заангажаванасцю ў лёсавызначальныя для народа духоўна-сацыяльныя праблемы, з драматычным філасофска-медытатывным пачаткам, пачуццёвай прысумленасцю. Гэта і многае іншае не адпавядала класаво-пралетарскім прынцыпам адлюстравання рэчаіснасці, якія панавалі ў «ахопленай сацыялістычным шалам Беларусі». Пасля пераезду з Прагі ў Мінск і выдання зборніка «3 палёў Заходняй Беларусі» цяжка хворы паэт быў падвергнуты тэндэнцыйнай, жорсткай і несправядлівай крытыцы з боку апалагетаў новага грамадскага ладу...

Нягледзячы на гэта, Уладзімір Жылка да канца жыцця адстойваў высокія духоўныя прынцыпы, аб чым сведчаць многія яго творы, у прыватнасці паэма «Тастамент», напісаная ў ссыльцы перад самай смерцю. Гэта твор вялікай эмацыянальнай сілы ўздзеяння, ён вызначаецца ўнутранай цэласнасцю і гарманічнасцю, своеасабліва падагульняе ідэяна-мастацкія пошукі паэта. У аснове яго лірычнага пафасу — высокі духоўны пачатак, сцвярдженне адвечных маральна-філасофскіх каштоўнасцей жыцця народа, гуманістычных ідэалаў, дыялектыкі нацыянальнага і грамадска-сацыяльнага. Развітваючыся з «дабродзейкай зямлёй», сваімі марамі і надзеямі, аглядаючы пройдзены шлях, У. Жылка ўслаўляў родны край, яго красу і веліч, выказаў веру ў росквіт і шчаслівую будучыню незалежнай Бацькаўшчыны. Паэма «Тастамент» — гэта гімн Беларусі, яе працоўнаму крывіцкаму люду, праўдзе, сумленню, жыццю.

Цяжка хвароба, а таксама складаныя грамадска-палітычныя абставіны не дазволілі разгарнуцца на поўную сілу, развіць увесь свой багаць творчы патэнцыял аднаму з самых яркіх талентаў у гісторыі беларускай паэзіі.

Мікола МІКУЛІЧ

Розум, пачуцці, абуджэнне

Гісторыя развіцця і сучасны стан беларускага акварэльнага мастацтва, яго тэндэнцыі, стылі, кірункі і асаблівасці, а таксама найлепшыя творы айчынных майстроў вадзянога жывапісу — менавіта пра гэта альбом «Акварэлія. Беларускі акварэльны жывапіс» («Беларуская энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі», Мінск, 2020 год). У выданні, падрыхтаваным мастаком-акварэлістам, мастацтвазнаўцам, педагогам Уладзімірам Рынкевічам, прадстаўлена 300 твораў 65 вядучых айчынных акварэлістаў, непарыўна звязаных з Беларускім саюзам мастакоў.

дазваляе арыентавацца ў эвалюцыйным працэсе мастацтва. Але гэта тлумачыцца не толькі храналогіяй, але і паказчыкам стаўлення да пануючых у сусветнай культуры актуальных кірункаў філасофіі мастацтва і стыляў. Сюды ж — магчымасць выкарыстання пры пісьме розных хімічных рэчываў, з-за чаго сярод мастакоў-традыцыялістаў і эксперыментатараў узнікаюць спрэчкі па пытанні «чысціні» акварэльнай

тэхнікі. «Акварэлія» дае магчымасць чытачу-гледачу судакрануцца з кожным з трох соцен твораў і зразумець, ці вялікае яно, адрозненне света- і мастацтваўспрымання сучасных акварэлістаў ад бачання папярэднікаў, ці важна тое, што прафесіяналы размяжоўваюць на «традыцыю» і «эксперымент», ці здольна сённяшняя акварэль выклікаць пачуццё эстэтычнага задавальнення, што заўсёды супраджае сапраўднае мастацтва. Прытым варта не забываць, што для мастака навакольны свет — гэта толькі нагода для раскрыцця ўласнага свету вобразаў.

Так, ілюстрацыйная частка кнігі складаецца з чатырох раздзелаў: «Фігуратыўна-рацыянальная вобразнасць», «Фігуратыўна-эмацыянальная вобразнасць», «Іншасказальная экспрэсіўная вобразнасць» і «Ад натуралізму да знаканасці». У першай частцы змешчаны творы Гаўрылы Вашчанкі, Фёдара Кісялёва, Івана Ста-

лярова, Мікалая Арасланава, Васіля Шаранговіча і іншых. Раздзел «Фігуратыўна-эмацыянальная вобразнасць» прадстаўляюць Георгій Паплаўскі, Мікалай Бушчык, Уладзімір Напрэенка, Фелікс Гумен, Сяргей Пісарэнка і іншыя. У раздзел «Іншасказальная экспрэсіўная вобразнасць» увайшлі работы Рыгора Мязуева, Зоі Луцэвіч, Мікалая Аўчыннікава, Піліпа Басальгі, Аляксандра Квяткоўскага і іншых акварэлістаў. Апошнюю частку альбома склалі малюнкi Веры Каўзановіч, Антаніны Фалей, Паўла Татарнікава, Дзмітрыя Сурывовіча, Андрэя Савіча ды іншых майстроў. Усе работы былі створаны на працягу апошніх трыццаці гадоў. Між тым многія творцы працуюць у розных тэхніках, таму адно і тое ж прозвішча можа сустракацца ў розных раздзелах. Да таго ж любое раздзяленне, нягледзячы на лагічнасць і абгрунтаванасць, можна лічыць умоўным.

Адзначаецца, што прэзентацыйнае выданне можа прадстаўляць беларускае нацыянальнае мастацтва на міжнародным узроўні, а таксама паспяхова выкарыстоўвацца ў навучальных мэтах у сярэдніх і вышэйшых навучальных установах. Яго прызначэнне — стаць дапаможнікам для спецыялістаў і аматараў мастацтва. І ўсе шансы для гэтага ёсць.

Яўгенія ШЫЦЬКА

паблізу і воддаль

Раман «Тыль» аўстрыйска-нямецкага пісьменніка Даніэля Кельмана выйшаў па-беларуску ў выдавецтве «Янушкевіч». Пераклад з нямецкай зрабіла Вольга Гронская. Твор пераносіць Тыля Уленшпігеля, сярэднявечнага бадзюгу, у бязлітасны зруйнаваны свет XVII стагоддзя. Чытач пачуе галасы самых розных герояў, большасць з якіх — рэальныя гістарычныя асобы. Цяжка будзе не паверыць сплеценай з іх лёсаў напавудуманай эпопеі Трыццацігадовай вайны. Аўтар па-штукарску жангліруе словамі стылямі і сэнсам, у выніку чаго вырастае нежартоўны апавед пра блазна, а тонкі, трагічны і глыбокі твор, гімн мове і жыццю.

Аб'яўлены фіналісты міжнароднай штогадовай літаратурнай прэміі імя Аркадзя і Барыса Стругацкіх у галіне фантастыкі. Кніга Віктара Пялевіна «Мастацтва лёгкіх дакрананняў» атрымае прэстыжную ўзнагароду ў намінацыі «Мастацкая проза». Традыцыйнае ўзнагароджанне лаўрэатаў «АБС-прэміі» адбудзецца ў кастрычніку бягучага года.

Нагода звярнуцца да класікі: пабачыла свет кніга выбраных твораў Янкі Купалы, укладзеная літаратуразнаўцай і пісьменніцай Ганнай Севярынец. Кніга выбраных твораў Янкі Купалы мае мэтай прадставіць чытачу нечаканага класіка ў сучасным працытанні. Выданне дапоўнена літаратуразнаўчымі каментарыямі да кожнага твора, кароткім летапісам жыцця і творчасці, мемуарнымі сведчаннямі, невядомымі крытычнымі артыкуламі. У кнізе прадстаўлены і пракаменціраваны 37 вершаў, 3 паэмы («Бандароўна», «Курган», «Безназоўнае») і 2 драмы («Раскіданае гняздо», «Тутэйшыя»). Кніга выйшла ў выдавецтве «Лімарыус» у серыі «Наш сучаснік».

Чарговая кніга серыі «Жыццё знакамітых людзей Беларусі» выдавецтва «Мастацкая літаратура» прысвечана асобе Кандрата Крапівы. Выданне «Кандрат Крапіва. Шлях да неўміручасці: успаміны, эсэ» ўкладзена яго ўнучкай кандыдатам мастацтвазнаўства, дацэнтам Аленай Атраховіч. У кнізе змешчаны успаміны родных і блізкіх Кандрата Крапівы, яго сяброў і знаёмых, тых, хто ведаў яго асабіста, а таксама тых, хто даследаваў яго творчы і жыццёвы шлях. Найбольш цікавыя старонкі пазнаёмяць з малавядомымі фактамі, звесткамі з радаводу і творчай «лабараторыяй» пісьменніка.

Выданне «Дыялог», у якое ўвайшлі апошні Франца Сіўко «Удог» і раман Юрыя Станкевіча «Любіць ноч — права пацуюць», пабачыла свет у выдавецтве «Галіяфы». Гэта своеасаблівая анталогія твораў, аб'яднаных сугучнасцю аўтарскіх поглядаў на з'явы грамадскага і культурнага жыцця Беларусі савецкага часу і пераходнага перыяду. Проза пісьменнікаў напісана на мяжы XX—XXI стст., змешчана ў кнізе згодна з храналогіяй адлюстраваных падзей. І праз дваццаць гадоў пасля першага з'яўлення ў друку яна не страціла актуальнасці і будзе цікавай масаваму чытачу.

Выручка кніжнага сэрвісу «Литрес» ад продажу праз сайт і мабільныя дадаткі за апошнія два месяцы павялічылася на 52% у параўнанні з аналагічным перыядам мінулага года. Але самы высокі рост паказаў кніжны сэрвіс па падпісцы MyBook (уваходзіць у групу кампаній «Литрес»): продажы павялічыліся на 84%. Лічбавыя кнігі застаюцца адным з асноўных драйвераў кніжнага рынку, адзначылі ў кампаніі. Сярод самых папулярных жанраў — фэнтэзі, псіхалогія, матывацыя, веды і навыкі, фантастыка і любоўныя раманы. У топе папулярных аўтараў — Уладзіслаў Гайдукевіч, Джэн Сінсер і Джордж Оруэл.

Аргкамітэт Пулітцэраўскай прэміі, адной з самых прэстыжных у ЗША ў галіне журналістыкі і літаратуры, назваў найлепшым раманам 2020 года кнігу Колсана Уайтхеда «Хлопчыкі з Нікелеўскай калоніі» (між тым аўтар ужо станавіўся лаўрэатам Пулітцэраўскай прэміі ў 2017 годзе за раман «Падземная чыгунка»). Узнагароду ў галіне паэзіі атрымаў Джэрыка Браўн за зборнік вершаў «Традыцыя». Найлепшай біяграфіяй журы прызнала кнігу Бенджаміна Мозера «Сьюзан Зонтаг. Жанчына, якая змяніла культуру XX стагоддзя». Даследаванне Мозера пабудавана на сотнях гутарак з тымі, хто ведаў Зонтаг, але ніколі раней не выказваўся пра яе, а таксама на даступе да архіва пісьменніцы. Партрэт Зонтаг дапаўняюць больш як сто фатаграфій.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Яўгенія ШЫЦЬКА

Узнаўляючы эпоху

Нацыянальны гістарычны музей Беларусі ўпершыню прадстаўляе значны комплекс графічных работ са свайго збору, які прысвечаны адзінай тэме — Беларусі 1920—1930-х гадоў. У выданні «І рай і боль на песеннай зямлі... Беларусь вачыма мастакоў 1920—1930-х гадоў», што пабачыла свет сёлета ў выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі», — этнічны тыпы жыхароў, вясковыя і гарадскія краявіды, помнікі традыцыйнага народнага мастацтва, рамёстваў і дойлідства. Прадмова і ўкладанне Наталлі Мартынавай, вядучага навуковага супрацоўніка Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі.

Творы мастакоў таго часу, што ўвайшлі ў зборнік, маюць каштоўнасць не толькі мастацкую, але і навуковую, паколькі большасць мастакоў удзельнічала ў краязнаўчым руху. Менавіта падчас шматлікіх этнаграфічных, фальклорных, археалагічных экспедыцый яны рабілі замалёўкі. Але, з'яўляючыся замалёўшчыкамі ў вандроўках, яны таксама праводзілі і асобныя экспедыцыі мастакоў, у якіх бралі ўдзел і прафесіяналы, і аматары. Графіка падзялялася на навукова-краязнаўчую і мастацка-краязнаўчую.

У кнізе, змест якой складаюць раздзелы «Асобы», «Краявіды», «Традыцыйная культура», «Геаграфічны паказальнік», «Персоналіі» і «Спіс скарачэнняў», прадстаўлены графічныя лісты мастакоў з усіх рэгіёнаў Беларусі. Краіна да 1939 года была падзелена дзяржаўнай граніцай, але народ ад гэтага не падызліўся. Поруц з твораў прызнаных майстроў Савецкай Беларусі Аркадзя Астаповіча, Анатоля Тычыны, Мікалая Дучыца, Меера Аксельрода, Аскара Марыкса, Мендзеля Горшмана ёсць у альбоме творы мастакоў Заходняй Беларусі — Язэпа Драздовіча, Пятра Сергіевіча, Ніны Сасноўскай, Леапольда Родзевіча. Так, выданне прапануе творы з альбома Язэпа Драздовіча «Палессе. Піншчына». Сярод адметных работ — «Капліца ў Падгацці», «Кірмаш у Пінску», «Стажок. Вёска Пleshчыцы» 1926 года.

Лёс некаторых мастакоў цесна звязаны з гісторыяй Нацыянальнага гістарычнага музея: Янкель Кругер, Міхаіл Філіповіч і Гаўрыла Віер у 1920—1930-я гады былі яго супрацоўнікамі. Напрыклад, апошні пакінуў партрэты загадчыка гаспадаркі і прыбіральныхчыцы музея. Янкель Кругер

у 1921 годзе як супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага музея (тагачасная назва НГМ) удзельнічаў у навуковай экспедыцыі ў Слуцк, падчас якой былі напісаны яго акварэлі з выявамі храмаў горада.

Значную частку альбома складаюць творы графікаў Віцебска, унікальнага мастацкімі традыцыямі. У 1920—1930-я гады ў зборы БДМ сфарміраваўся вялікі комплекс твораў віцебскіх мастакоў, вядомых майстроў і студэнтаў Беларускага мастацкага тэхнікума (першая навучальная ўстанова краіны, дзе рыхтавалі прафесійных мастакоў): Саламона Юдовіна, Міхаіла Эндэ, Льва Зевіна, Рамана Семашкевіча, Іосіфа Сонкіна, Сцяпана Андруховіча, Льва Лейтмана, Хаіма Ліўшыца. Унікальныя старонкі выдання «І рай і боль на песеннай зямлі... Беларусь вачыма мастакоў 1920—1930-х гадоў» — замалёўкі ліштваў вокнаў і аздаблення дахаў драўляных дамоў Віцебска, Глуска, Бабруйска, Жлобіна аўтарства Мікалая Пашкевіча, выпускніка гэтага самага тэхнікума. Аўтар на кожным малюнку пакінуў дакладны адрас. Гэта — прыклад навуковай графікі. Насамрэч, драўляная забудова хутчэй за іншыя віды архітэктуры знікае ў часе. Між тым графічныя лісты Мікалая Пашкевіча ўзнаўляюць выгляд амаль 50 вуліц даваеннага Віцебска.

Дарэчы, укладальніца зборніка адзначае, што творы з гэтага комплексу часткова былі прэзентаваны ў залах Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі. Выстаўка «Захаванне і вывучэнне этнаграфічнай спадчыны супрацоўнікамі Беларускага дзяржаўнага музея ў 1920-я гады» прысвечалася тэме сумесных даследаванняў музейшчыкаў і Інстытута беларускай культуры. Выстаўка «І рай і боль на песеннай зямлі» ў свой час пазнаёміла наведвальнікаў з той часткай калекцыі графікі музея, якая была сфарміравана ў 1920—1930-я гады. А зараз і выдатны альбом зможа перанесці ў той час, вяртаючы нас да страчанага і невядомага.

3 ідэяй інтэрактыўнасці

Пяць незвычайных выставачных лакацый Беларусі

Музеі бываюць абсалютна розныя: з незвычайнымі калекцыямі ўнікальных рэчаў, з экскурсіямі з дапоўненай рэальнасцю і нават з экспазіцыямі пад адкрытым небам. Магчыма, пра нейкія з іх вы чулі і ўжо паспелі наведаць, а пра іншыя не ведалі. Такім чынам, у гэтым нумары мы прадстаўляем пяць лакацый, дзе варта пабываць кожнаму.

Музей Марка Шагала ў Віцебску

Марк Шагал — культовая асоба, сапраўдны першапраходзец і майстар мастацкага авангардызму. І нарадзіўся ён у Віцебску (а не ў Парыжы, як хацелася б усім французам, якія лічаць мастака выключна «сваім»). Таму нядзіўна, што адзін з самых цікавых мастацкіх музеяў Беларусі знаходзіцца менавіта ў горадзе на Дзвіне. Дарэчы, ён не адзін: на самай справе, у Віцебску ёсць дом-музей, дзе нарадзіўся і вырас будучы мастак, а таксама арт-цэнтр, дзе можна ўбачыць 300 графічных работ і рэпрадукцыі самых вядомых палотнаў майстра.

Музей размяшчаецца ў чырвоным цагляным доме, які добра захаваўся і быў толькі крыху адрэстаўраваны перад адкрыццём. Экспазіцыя ўключае пяць залаў: «Кухня», «Гасціная», «Бакалейныя крамы», «Пакой хлопчыкаў» і «Чырвоны пакой». Адрозніваць пры ўваходзе госці трапляюць у так званую лаву. Маці мастака — жанчына таварыская і актыўная — гандлявала селядцом і бакалейнымі таварамі. Цяпер замест усяго гэтага прапануюць сувеніры. Сярод цікавых экспанатаў — фрагмент студэнцкага выкладу Шагала каліграфічным почыркам і шмат фатаграфій розных перыядаў жыцця мастака аж да яго 95-гадовага юбілею. Абстаноўку кухні абнаўлялі па эскізах Марка Шагала, збіраючы рарытэтны посуд у антыкварных крамах.

Музей навукі «Элемента»

Менавіта пра гэтую мінскую выставачную пляцоўку кажуць, што тут можна памацаць навуку рукамі. Музей хутчэй нагадвае лабараторыю загадкавага вучонага, дзе раптам дазволілі ўсё пакратаць, пакруціць і запусціць. Сярэдні ўзрост наведвальнікаў «Элемента» заяўлены як 8—12 гадоў, але тут будзе цікава і тым, каму ўдалося не пасталець канчаткова.

Механізмы, маятнікі, гульня святла, хімічныя эксперыменты — кожны наведвальнік музея становіцца непасрэдным удзельнікам гульні, падчас якой даведваецца шмат новага аб фізічных законах свету.

У музеі ёсць і невялікая майстэрня. Яна патрэбна для таго, каб ствараць новыя экспанаты, рамантаваць старыя. У працэсе эксплуатацыі нешта псуецца, і інжынеры гэта выпраўляюць. «А вы ведаеце, якога колеру цень? — задае пытанне дырэктар музея Алег. — Шмат хто кажа, што ён чорны, але гэта так, бо цень — гэта адсутнасць асвятлення, таму калі асвятленне памяняць, то цень будзе іншага колеру». Госці музея маюць магчымасць убачыць навуковыя шоу-праграмы, якія будуць штодзённымі: гэта серыя навуковых эксперыментаў, што не паказваюць ці амаль не паказваюць у школе. Дзіця зможа ў іх паўдзельнічаць пад кіраўніцтвам прафесіяналаў.

Музей мініяцюр «Краіна міні» ў Мінску

Каб убачыць усе знакавыя месцы Беларусі разам, трэба наведаць Музей мініяцюр, што на праспекце Незалежнасці 25. Гэта першы ў Беларусі музей архітэктурных мініяцюр беларускіх славутасцей, кожная з якіх — твор мастацтва. Пры гэтым усе экспанаты маюць сваю інтэрактыўную «фішку».

У экспазіцыі прадстаўлены самыя значныя архітэктурныя помнікі, у тым ліку малавядомыя. «Краіна міні» — гэта больш, чым музей. Акрамя асноўнай экспазіцыі, тут ёсць фотазона ў выглядзе беларускай хаткі, сувенірная крама, месца для адпачынку з кафэ, студыя майстар-класаў для дзяцей. Выдатны варыянт, каб пазнаёміцца з гісторыяй нашай краіны!

Спецыяльна для гледачоў супрацоўнікі музея склалі спіс сямідзесяці найважнейшых і найцікавейшых мясцін краіны, якія паступова папаўняюць музей міні-экспазіцыямі. На сёння ў музеі прадстаўлена 22 макеты самых значных аб'ектаў архітэктурна-гістарычнай спадчыны Беларусі.

Музей «Водары чароўных траў і раслін»

Музей «Водары чароўных траў і раслін» пачаў працаваць на базе Гродзенскага дзяржаўнага абласнога экалага-біялагічнага цэнтра дзяцей і моладзі. У музеі прадстаўлена больш чым 70 лекавых траў, якія растуць на тэрыторыі Беларусі.

Кожны экспанат тут закансерваваны ў шкляныя пасудзіны ці змешчаны ў пакецікі або нават у традыцыйныя лялькі-траўніцы — такім чынам водары амаль не перасякаюцца ў прасторы. Тут ёсць і канцэнтраваны водар півоні, сушачвету, арэгана, а таксама кропу, лаванды, часнаку. Многія з экспанатаў былі вырашчаны і сабраны на аптэкарскім агародзе цэнтры педагогамі і навучэнцамі. Кожны сезон у цэнтры плануюць абнаўляць і папаўняць калекцыю новымі раслінамі.

Наведаўшы экспазіцыю, госці даведаюцца аб разнастайнасці лекавых раслін, іх прымяненні ў медыцыне, касметалогіі, кулінарыі, пазнаёмяцца з водарамі для лазні і кухні, даведаюцца, што такое ароматэрапія, якія расліны і травы называюць чайнымі. Дзеці навучацца па паху пазнаваць расліны, адрозніваць карысныя віды па знешніх прыкметах, каб навучыцца самастойна вырошчваць іх на прысядзібным участку.

Аптэка-музей

На цэнтральнай плошчы Гродна, побач з кафедральным касцёлам Святога Францішка Ксаверыя, знаходзіцца ўнікальны, адзіны ў Беларусі музей: ён размяшчаецца ў будынку найстарэйшай у краіне аптэкі, пабудаванай езуітамі ў 1709 годзе ў комплексе гродзенскага калегіума — помніка гісторыі і культуры XVII—XVIII стст.

Старадаўняя аптэка працавала з моманту свайго стварэння да сярэдзіны XX стагоддзя. У 1953 годзе ў яе памяшканнях размясціўся медыцынскі склад, пазней — салон мэблі. Адраджэнне аптэкі адбылося толькі ў 1996 годзе, пасля таго, як частку першага паверха яе гістарычнага будынка арандавала і адрэстаўравала гродзенская фармацэўтычная фірма «Біятэст».

З тых часоў у старажытных залах разам дзейнічаюць аптэка і музей.

Найстарэйшая аптэка ва ўсе часы была ўзорнай установай. Яна і цяпер адна з найлепшых у горадзе. Супрацоўнікі аптэкі-музея, працягваючы традыцыі сваіх папярэднікаў, імкнуцца задаволіць самыя далікатныя патрабаванні кліентаў. Пры гэтым кожны наведвальнік можа не толькі ацаніць разнастайнасць прапанаваных лекавых сродкаў, але і з цікавасцю і карысцю для сябе правесці час, знаёмячыся з гісторыяй аптэчнай справы ў непаўторнай атмасферы музейнай залы.

Мара мастацтвазнаўцы

Якія работы Эндзі Уорхала, Джаспера Джонса, Роя Ліхтэнштэйна, Бэнксі... прадставілі на выстаўцы ў Мінску?

Поп-арт — мастацтва ці эпатаж? Праўда жыцця або ўсеагульнае вар'яцтва? Поп-арт, што з'явіўся ў Еўропе ў 1950-х, хутка пераляцеў праз акіяны і стаў гасцем нью-ёркскіх вечарынак. Менавіта там, пад статуяй Свабоды, за чытаннем бульварных раманаў, праглядам галівудскіх фільмаў, у суправаджэнні бляску бясконцай брадвейскай рэкламы, пад агульшальную музыку Бітлз, Ролінг Стоўнз, Дорсей і Дэвіда Боўі ён знайшоў свой дом. Цяпер выстаўка сусветнага поп-арту адкрылася ў мінскай галерэі *Libra*. Тут можна ўбачыць работы самых яркіх прадстаўнікоў поп-арту: Эндзі Уорхала, Джаспера Джонса, Роберта Раўшэнберга, Роя Ліхтэнштэйна, Бэнксі, Роберта Індыяна і многіх іншых.

Поп-арт звяртаўся да вобразы, якія запаўнялі жыццё людзей у сярэдзіне ХХ стагоддзя: коміксы, гамбургеры, знакамітасці, халадзільнікі, кока-кола, аўтамабілі, палітычныя дзеячы, туплі, зносіны... — «увогуле, да ўсіх тых класных сучасных рэчаў, якія так старанна не хацела заўважаць абстрактнае мастацтва», як калісьці сказаў кароль поп-арту Эндзі Уорхал.

Поп-арт — яркі і пазітыўны кірунак у выяўленчым мастацтве. Выставіць культурныя творы яго знакамітых прадстаўнікоў — мара любога мастацтвазнаўцы, — упэўнены куратар праекта Дзяніс Барсукоў. — Калі ў мінулым годзе мы прывезлі серыю работ Эндзі Уорхала «Віды, якія вымяраюць», многія цікавіліся: дзе ж банкі супу Кэмпбэл і партрэты Мэрылін Манро? Мы вельмі рады, што зараз мінчане змогуць убачыць і іх.

Перад маштабнацю поп-арту схілілі галовы многія сучасныя жывапісцы, дапытлівыя калекцыянеры, журналісты і галерысты. Поп-мастакі, такія як Роберт Раўшэнберг, Рой Ліхтэнштэйн, Джаспер Джонс, Эндзі Уорхал, Роберт Індыяна, Джэймс Розенквіст і іншыя падзялілі паміж сабой арт-сцэну, захапіўшыся новымі формамі, сюжэтам і тэхнікамі. Акрамя традыцыйных палатна і алею, яны свайовалі трафарэтны друк, стваралі маштабныя інсталяцыі, скульптуры, аплікацыі і калажы. У выніку ўсе іх творы змаглі стаць лёгкадаступнымі, насілі масавы характар, як банка супу ці бутэлька колы. Работы, прадстаўленыя на выстаўцы, выкананы ў розных тэхніках, кожная з якіх лічылася вартай гледача. Тут

Работа Лілі Нішчык «Выбар», 2019 г.

і графіка, і афішы, і постары, і аб'екты з прыватных калекцый і галерэй.

Выстаўка — супярэчлівыя дыялогі паміж творцамі, гледачамі і крытыкамі. Нябачная, але адчувальная прысутнасць мастакоў дапамагае кожнаму, хто ўключыўся ў працэс, асэнсаваць з'яву. Арганізатарам праекта ўдалося сабраць самыя значныя творы аўтараў. Гэта «Дзяўчына, якая не тоне» і «М-можа» Роя Ліхтэнштэйна, які натхняўся сюжэтам коміксаў, «Амерыканскі сцяг» Кіта Харынга, «Рэбус» Роберта Раўшэнберга, «Вялікая амерыканская аголеная № 27» Тома Весельмана.

Цяпер гэты напрамак атрымаў другое дыханне. Да матываў поп-арту звяртаюцца такія сучасныя мастакі, як, напрыклад, Рычард Раян і прадстаўнік стрыт-арту Бэнксі (іх творы ўключаны ў экспазіцыю). Па ўсім свеце арганізуюцца зборныя выстаўкі і трансляцыі Ліхтэнштэйна, Індыяна, Уорхала. Работы мастакоў спаборнічаюць са спадчынай старых майстроў на сусветных аўкцыёнах *Christie's* і *Sotheby's* і нярэдка б'юць усе рэкорды.

— Многія не памятаюць, хто такі Эндзі Уорхал. Але варта толькі згадаць яго каляровыя выявы знакамітасцей, адразу разумеюць, пра каго ідзе гаворка, — падкрэслівае Дзяніс Барсукоў. — Гэтая выстаўка дзёрзкая, яркая і непаўторная. Не магу перадаць словамі, як я рады, што ў нашу сталіцу прывезлі карціны гэтых мастакоў. Абывацелі скажуць, што яны павярхоўныя і далёкія ад мастацтва. Але гэта не так. Адэпты поп-арту, як ніхто іншы, змаглі захаваць дух часу і цікавасць грамадства, у якім жылі творцы.

Таксама на выстаўцы прадстаўлены работы вядомых беларускіх мастакоў, у творчасці якіх адлюстроўваюцца розныя аспекты поп-арту: Любові Абрамавай, Івана Арцімовіча, Дзмітрыя Бельскага, Алега Белавусава, Надзі Букі, Паўла Вайніцкага, Міхаіла Гуліна, Сяргея Ждановіча, Марыны Капілавай, Уладзіміра Кандрусевіча, Лілі Нішчык, Уладзіслава Рудкоўскага, Дзяніса Стулава, Ігара Салаўёва, Дзяніса Трапашкі, Кірыла Хлопава і Алены Цыбульскай.

Акрамя таго, у экспазіцыі можна ўбачыць работы чатырнаццацігадовага Максіма Лагуна. Звычайна, кажучы пра адоранасць дзіцяці, мы адзначаем наяўнасць у яго нейкіх прыродных рэсурсаў, якімі ён з лішкам надзелены з дзяцінства. Часам здараецца і паіншаму, аднак нішто не перашкаджае Максіму рэалізоўваць сябе. Бо ёсць тэрыторыя мастацтва — прастора, дзе асаблівыя рысы, уласцівыя аўтыстычнаму характару, перастаюць быць непераадольнай праблемай для жыцця ў нашым соцыуме і аказваюцца рэдкамі ўласцівасцямі, незаменнымі ў творчай дзейнасці. Быць іншым, асаблівым — рэдкі дар у часы татальнай аднастайнасці!

Выстаўка ў мастацкай галерэі *Libra* працягнецца да 7 чэрвеня.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Гісторыі жываяя ніць

на маштабным габелене, прысвечаным 75-годдзю Вялікай Перамогі

Майстрыхі Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці працягваюць ствараць эксклюзіўны твор. Алена Шунейка і Юлія Барадзіна за некалькі месяцаў здзейснілі немагчымае — праз дробныя дэталі і далікатныя колеравыя «мазкі» распавялі цікавую гісторыю, зніталі мноства вобразы.

Сёння ў творчай лабараторыі падыходзіць да завяршэння перадапошні этап стварэння грандыёзнай тканай карціны. За незвычайным станком, які не

мае аналагаў у краіне, няспынна кіпіць праца. Каляровы бардзюр габелена ўпрыгожваюць элементы традыцыйнага беларускага арнамента і прыродныя сімвалы Беларусі — валожка і папараць. У ніжняй частцы палатна вытканы яркавыя замалёўкі партызанскіх будняў і ваенных дзеянняў, якія ўражваюць дэталёваасцю. Зброя, перабінтаваная рука, ваенная сумка медсястры і нават маленечкія медалі на грудзях герояў — усё гэта неверагодным чынам адлюстравана ў кампазіцыі.

Цёмная па настроі і колеравай гаме паласа змяняецца светлай, на якой майстрыхі з уласцівай ім карпатлівасцю намалювалі ніткамі насычанае жыццё гараджан і вясцоўцаў. У «вясковай» частцы габелена мы бачым паўсядзённасць працаўнікоў зямлі, у «гарадской» — будні прадстаўнікоў самых розных прафесій. Углядаешся ў габелену — і выявы мірнага жыцця нібыта ажываюць, напаўняюцца народнымі мелодыямі, гулам машын, шапаценнем каласоў і бусліным клекатаннем. Жанчына са снапом, музыкант, навуковец, мастак, будаўнік — кожны персанаж, па сцвярджэнні аўтараў твора, трапіў на палатно невыпадкова. Колькі ж дынамікі, атмасферы ўсеагульнага яднання і радасці можна адчуць у, здавалася б, простых сюжэтах!

Алена Шунейка і Юлія Барадзіна пачалі працаваць над самым светлым участкам габелена — панарамай культурных помнікаў архітэктуры Беларусі. На палатне вось-вось з'явіцца выявы Холмскіх варотаў Брэсцкай крэпасці, трыумфальнай аркі ў Магілёве, Фарнага касцёла ў Гродне, Кафедральнага сабора Пятра і Паўла ў Гомелі, Віцебскай ратушы і Абельска Перамогі ў Мінску.

Фота Кацярыны Валашук.

Паводле Яўгена Шунейкі, аўтара эскіза габелена, уплеценны ў арнамент славутыя сімвалы нашых абласцей — гэта ўнікальная з'ява ў мастацтве. Яўген Феліксавіч упэўнены, што вытканая ў лёгкіх, спакойных тонах гарадская панарама стане гарманічным завяршэннем пераможнай работы.

У цэнтры ўсёй кампазіцыі, як і планавалася, будзе прадстаўлена моцная, непадуладная выпрабаванням Маці-Беларусь. Творчая група плануе завяршыць работу да галоўнага

свята краіны — Дня Незалежнасці. Дарэчы, незвычайны твор ужо не безыменны. Некалькі месяцаў таму супрацоўнікі Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці аб'явілі конкурс на найлепшую назву габелена. «Гісторыі жываяя ніць» — менавіта так ён цяпер называецца. Імя пераможцы конкурсу будзе аб'яўлена на прэзентацыі работы.

Ала БЯЛЬКЕВІЧ, рэдактар Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці

Фота Цімура Бабко.

Жыццё ў стылі Jazz

Старонкі лёсу Эдзі Рознера

Яго калектыў быў і фабрыкай зорак, Яі сузор'ем талентаў. Дырыжор, джазавы трубац, скрыпач, кампазітар і аранжыроўшчык, бліскучы імправізатар, аўтар непаўторных джазавых кампазіцый, танцавальных мелодый, песень... Усё гэта — Эдзі Рознер. Гэтымі днямі легендарнаму музыканту споўнілася б 110 гадоў. Юбілей — добрая нагода яшчэ раз згадаць найбольш яркія старонкі жыцця і шматграннай творчасці музыканта-віртуоза.

Творчае станаўленне

Музычныя здольнасці Эдзі выявіліся ў раннім узросце. Творчае станаўленне ішло хутка: кансерваторыя Штэрна, Вышэйшая школа музыкі. Ужо тады Рознер упершыню адчуў, што такое Расія, дэбютаваўшы ў бары «Маякоўскі», чуючы апладысменты і кампліменты ў капэлах і бэндах, якімі кіравалі музыканты — выхадцы з былой царскай імперыі. Сярод іх варта ў першую чаргу назваць аркестр Яўхіма Шахмейстэра (з гэтым калектывам працаваў і Оскар Строк).

У тую пару Эдзі Рознер адмовіўся ад кар'еры акадэмічнага скрыпача на карысць джазавай трубы. Берлінская біяграфія яго першых поспехаў досыць шырокая і звязана з самымі моднымі пляцоўкамі таго часу.

Найважнейшым этапам кар'еры Эдзі Рознера стаў знамяціты бэнд *Weintraubs Syncopators*, шэфства над якім узяў кампазітар Фрыдрых Холендэр, аўтар музыкі да «Блакiтнaга анeла» з Марлен Дзітрых і многіх іншых культавых фільмаў. У ліку новых зорных знаёмых — характарны акцёр Ханс Альберс, зорка кінастуды «УФА». Бурлівае музычнае жыццё Веймарскай рэспублікі падарыла магчымасць музыканту пабываць у Нью-Ёрку.

Армстранг

У 1934 годзе Эдзі Рознер пазнаёміўся з Луі Армстрангам падчас еўрапейскага турнэ. Сустрэча адбылася ў Італіі, у Мілане, дзе праходзіў Міжнародны конкурс джазавых музыкантаў.

Армстрангу спадабалася, як іграе Рознер, і яго анрэпрэзэнт вырашыў арганізаваць своеасаблівае спаборніцтва. У горадзе з'явіліся маляўнічыя афішы: «Барацьба дзвюх труб! Хто пераможа: Амерыка ці Еўропа?» Перамога дасталася амерыканцу. Тады музыканты абмяняліся фатаграфіямі: «Беламу Армстрангу», — напісаў Луі, «Чорнаму Рознеру», — адказаў Эдзі. Дзіўна, але праз 30 гадоў Армстранг зноў сыграў разам з Рознерам, праўда, сустрэча была віртуальнай.

Лодзь

Званне «Другі пасля Армстранга» дапамагло ў музычнай кар'еры. Прэса называла Рознера найлепшым джазавым трубачом у Еўропе, але гэтае прызнанне для сына польскіх яўрэяў не мела ніякага значэння.

У сярэдзіне 1930-х Рознер перабраўся ў Польшчу, дзе сабраў музыкантаў і адправіўся ў турнэ. У 1938 годзе ён змог уразіць французскую публіку і атрымаць прапанову запісаць грампласцінкі для амерыканскай *Columbia Records*. На тытульным лісце каталога гэтай фірмы была змешчана фатаграфія Рознера, пад якой стаяла клішэ «Сусветна вядомыя музыканты».

Нечаканае знаёмства

Прыемнай нечаканасцю для Рознера стала знаёмства ў Лодзі з будучай жонкай Рут. Дачка польскай актрысы яўрэйскага паходжання Іды Камінскі не адразу адказала згодай: далікатны, невысокі, цёмнавалосы, з акуратна падстрыжанымі вусікамі — ён быў не на яе густ. Маме зяць таксама не спадабаўся.

Рознер угаварыў Рут кінуць тэатр і пераехаць у Варшаву, дзе яна магла б спяваць і танцаваць пад яго музыку. Ён поўны творчых планаў, сярод якіх — стварэнне першага польскага нацыянальнага джазавага аркестра.

Але ў амбіцыйныя планы ўмяшалася вайна: нямецкая армія ўварвалася ў Польшчу. Пазней Рознер успамінаў аб першай бамбёжцы Варшавы: «У кінатэатрах ідзе «Гэты чудовы свет» (*It's a Wonderful World*) з Джэймсам Сцюартам. На Варшаву падаюць першыя бомбы. Дах паваліўся проста на нас. Мы з Рут кінуліся пад раяль. Гэты раяль выратаваў нам жыццё».

Адзіны інструмент джаз-бэнда, які ацалеў пасля гэтай бамбёжкі, — кантрабас, з ім трупы і пераходзіла праз граніцу. Рознер і Рут разам з іншымі бежанцамі з акупіраваных тэрыторый перасяклі мяжу Савецкага Саюза і апынуліся ў Беластоку.

Фота з сайта bigenic.ru.

Мінск

У красавіку 1940 года музыканты пераехалі з Беластока ў Мінск. Эдзі Рознер па прапанове кіраўніка БССР Панцеляймона Панамарэнкі ўзначаліў Дзяржаўны джазавы аркестр рэспублікі. З 5 па 14 чэрвеня 1940 года ў Маскве з вялікім поспехам прайшла Дэкада беларускага мастацтва. Тэрміны яе правядзення пераносіліся двойчы: восенню 1939-га — у сувязі з уз'яднаннем Заходняй і Усходняй Беларусі; у студзені 1940-га — з-за распачатай вайны з Фінляндіяй.

Калектыў з Беларусі ўразіў публіку новым гучаннем самых вядомых п'ес сусветнай эстрады: Эдзі Рознер (труба) і Лотэр Лямпель (вакал) саліравалі ў п'есах «Тыгровы рэг» Н. Ла Рока (ішла пад назвай «Дзе тыгр?») і «Караван» Х. Цізола — Д. Элінгтана. Павел Гофман (скрыпка) і Луі Марковіч (гітара) выконвалі «Жартоўны вальс» (вальс І. Штрауса ў аранжыроўцы Ю. Бяльзацкага). Канферансье Казімір Крукоўскі выступаў з пародыяй на «Сэрца» (песню І. Дунаеўскага з кінафільма «Весёлые ребята»). Акрамя таго, аркестр адмыслова прадстаўляў папуры з традыцыйных джазавых тэм «Негрыцянская вёска» і мелодый, заснаваных на лаціна-амерыканскіх рытмах, — «Аргенцінская фантазія». Па чутках, паслухаўшы выступленне, Леанід Уцёсаў сказаў сваім музыкантам, што ім на эстрадзе больш рабіць няма чаго.

Мастацтвазнаўцы са шкадаваннем адзначаюць, што пры ўсім фантастычным поспеху джазавага аркестра БССР за год з дня першага выступлення і да пачатку вайны ні аднаго запісу на грампласцінкі зроблена не было. Існуе толькі адна кампазіцыя, па якой можна меркаваць, як жа гучаў той легендарны аркестр, — джазавыя варыяцыі на тэмы вальса І. Штрауса «Казкі Венскага лесу», знятыя для фільма «Канцэрт-вальс».

Загадквы канцэрт

Гэта быў, напэўна, адзін з самых загадкавых канцэртаў у жыцці маэстра. Аркестр спецрэйсам даставілі ў Сочы. Музыкантаў перад выхадам на сцэну старанна абшукалі, правяралі нават інструменты. Калі заслона на сцэне паднялася, яны ўбачылі перад сабой зусім пустую залу невялікага тэатра.

Пасля канцэрта ўсіх пасадзілі на параход і ў той жа дзень адправілі морам у Ялту. Толькі на наступны дзень адміністратар аркестра быў выкліканы да тэлефона. Стоячы на выцяжку, ён выслухаў паведамленне, што канцэрт Сталіну спадабаўся. Гэта была пуцёўка ў савецкае жыццё.

Пасля загадкавага канцэрта Дзяржаўны джаз-аркестр БССР па распараджэнні Панамарэнкі атрымаў два пультмануўскія вагоны, якія на некалькі гадоў сталі родным домам для музыкантаў і членаў іх сем'яў. Жылі адной вялікай камунай, асобнае купэ было толькі ў сямейства Рознера (у Рут і Эдзі нарадзілася маленькая Эрыка).

На фронце

У вайну рознераўскі аркестр ездзіў з канцэртамі па Саюзе, бываў і на фронце. Сярод асабістых узнагарод

Рознера мелася медаль «За вызваленне Варшавы». Велізарны поспех, незвычайная папулярнасць сталі вынікам гэтых выступленняў. І аднойчы, падчас трохмесячнага «турнэ» па дыслакацыі 1-га Беларускага фронту, аркестр апынуўся ў горадзе Оўруч, дзе са штабам размяшчаўся камандуючы Канстанцін Ракасоўскі. Канцэрт адбыўся ў невялікім клубе. Глядзельная зала мела ў сярэдзіне вялікі праход. І ў гэты праход на ўзроўні першага рада было пастаўлена крэсла для Канстанціна Канстанцінавіча.

Пасля вызвалення Гомеля аркестр вярнуўся ў Беларусь. У гэты абласны цэнтр пераехаў беларускі ўрад. Панамарэнка распарадзіўся «атаварыць» музыкантаў у ангарах, дзе захоўвалася гуманітарная дапамога з ЗША і Англіі. Калектыў зноў пераапрацуўся ў модныя касцюмы і тым жа вечарам у знак падзякі адыграў канцэрт для дэлегатаў сесіі Вярхоўнага Савета БССР. Усяго ў Гомелі ў тыя дні аркестр выступіў 9 разоў.

Апошні запіс

1946 год быў адзначаны новымі паспяховымі гастролімі па краіне, а ў канцы лета Дзяржаўны джаз-аркестр БССР зноў апынуўся ў Маскве. У Рознера было ўсё: слава, усеагульная любоў, поўны дастатак, асабісты нумар у гасцініцы «Масква».

14 жніўня 1946 года Дзяржаўны джаз-аркестр БССР запісаў на грампласцінцы танга Эдзі Рознера «Бывай, каханне». Назва п'есы аказалася сімвалічнай: гэта быў апошні запіс аркестра. Сваё існаванне Дзяржаўны джаз-аркестр БССР спыніў 1 жніўня 1947 года, ён быў расфарміраваны пасля арышту Рознера.

ГУЛАГ

Пачаўся новы этап жыцця трубаача-віртуоза: лагеры Магадана, Хабараўска, Камсамольска-на-Амуры. Узначальваючы лагерны аркестр, Рознер рабіў аранжыроўкі і пісаў музыку, а ў канцэртах дырыжыраваў. Нават на Калыме Эдзі Рознеру ўдалося зрабіць кар'еру: у 1950 годзе ён напісаў сюіту «За мір ва ўсім свеце», заслужыў падзяку і павышэнне — быў прызначаны кіраўніком Цэнтральнай культбрыгады.

Жыццё музыканта ў лагеры не было бяспарнае: ён ледзь не загінуў, калі захварэў на цыngu. Але выратавала адна медсястра, якая стала яго «лагернай жонкай».

Вызваленне прыйшло са смерцю Сталіна. Рознер выйшаў на волю па амністыі 22 мая 1954 года. Грошы на білет да Іркуцка Рут, якую выпусцілі раней, папрасіла ў Аркадзя Райкіна.

Новы аркестр

У тым жа годзе музыканту вярнулі званне заслужанага артыста БССР. Ён прыехаў у Мінск з прапановай адрадыць распущаны Дзяржаўны джаз-аркестр БССР. Новае кіраўніцтва БССР і слухачы не хацелі пра джаз. Затое ў Маскве міністрам культуры СССР у 1954 годзе быў створаны сабар Рознера Панцеляймона Кандратавіча Панамарэнка. І неўзабаве Рознер пачаў збіраць новы аркестр. Яму зноў выдзелілі фінансаванне, базу для рэпетыцый, новыя касцюмы. Так пачалося новае жыццё Эдзі Рознера, папулярнага савецкага шоумена, кіраўніка «Эстраднага аркестра» пры Масэстрадзе. Вярнуліся слава і дабрабыт.

На ўспамін

Пры Гомельскай філармоніі Эдзі Рознер сабраў свой апошні біг-бэнд, у якім ігралі некаторыя будучыя стваральнікі ВІА «Сіняя птушка». Калектыў Эдзі Ігнатавіча з Гомеля ездзіў на гастролі ў Мінск, Маскву, Ленінград. Ён ладзіў сапраўдныя амерыканскія джазавыя шоу.

У 1973 годзе, пасля шматгадовых спроб, Рознер атрымаў дазвол на эміграцыю ў Германію. Рознер апынуўся ў Заходнім Берліне, пачаў іграць у невялікім рэстаране, але стан здароўя пагаршаўся, і 8 жніўня 1976 года ён памёр ад сардэчнага прыступу. Сёння магільна заслужанага артыста Беларускай ССР Эдзі Ігнатавіча Рознера можна знайсці на адных з яўрэйскіх могілак Заходняга Берліна.

З 1987 года Міхаіл Фінберг праводзіць у Мінску джазавы фестываль, якому ў 1996 годзе прапанавалі даць імя Эдзі Рознера.

Вікторыя АСКЕРА

Па матэрыялах сайтаў sputnik.by, berlin24.ru

Аматары навук і дабрачыннасці

Так называлі філаматаў і філарэтаў тайнага студэнцкага таварыства

Гэтая суполка сфарміравалася на мяжы другога і трэцяга дзесяцігоддзя XIX ст. у асяроддзі студэнтаў Віленскага ўніверсітэта. Хаця галоўнай мэтай таварыства была самаадукацыя, тым не менш філаматаў і філарэтаў чакаў суровы пераслед з боку царскіх улад. Да 1823 года ідэі студэнтаў набылі такую папулярнасць, што пра іх ведала і падтрымлівала шмат моладзі ды шляхты былой Рэчы Паспалітай.

Да імператара Аляксандра I дайшлі звесткі пра філаматаў, паступіў канкрэтны загад: аб'яднанне знішчыць, а яго лідараў і ўдзельнікаў выгнаць з Радзімы. Так, сенатарам Навасільцавым была сфабрыкавана «Справа філаматаў». Паступова ўсіх, хто браў актыўны ўдзел у таварыстве, кінулі ў турму, у былы базільянскі манастыр каля Вострай Браны ў Вільні. Адзін з арганізатараў суполкі Тамаш Зан з Адамам Міцкевічам трапілі туды ў першых шэрагах.

У жніўні 1824 года Аляксандр I зацвердзіў прысуд, згодна з якім дзесяць філаматаў, сярод якіх былі Тамаш Зан, Ян Чачот, Адам Міцкевіч, а таксама дзесяць філарэтаў (Адам Сузін, Мікалай Казлоўскі, Ян Янкоўскі і інш.) выслалі з родных краёў у аддаленыя губерні Расійскай імперыі. Па-рознаму склаўся іх далейшы лёс, не ўсе паспелі зрабіцца знакамітымі літаратарамі або навукоўцамі, але іх унёсак у скарбіцу беларускага Адраджэння сёння цяжка пераацэніць.

У сваёй творчасці адраджэнцы звярталіся да фальклорных крыніц беларусаў, адчувалі патрэбу размаўляць па-беларуску. У той час побач са звыклай кніжнай польскай мовай у нашай літаратуры ўсё большае месца пачынала займаць і мова беларуская, заснаваная на жывых гаворках людзей, што насялялі абшары гістарычнай Літвы і Белай Русі. Беларускамоўныя спробы філаматаў суіснавалі з іх польскамоўнымі творами. Сярод найярчэйшых постацяў — Тамаш Зан, Ян Чачот, Ян Баршчэўскі, Адам Міцкевіч.

Сёння багатая спадчына філаматаў і філарэтаў захоўваецца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Асабліва каштоўныя прыжыццёвыя выданні Адама Міцкевіча, Яна Чачота, Эдварда Адынца, Ігнація Дамейкі, Аляксандра Ходзькі, а таксама літаратура пра іх дзейнасць. Апрача кніг, якія выйшлі з друку ў XIX—XX стст., у рукапісным фондзе аддзела маецца рукапіс аднаго з заснавальнікаў тайнага студэнцкага таварыства Тамаша Зана (1796—1855) — перапісаны ім ад рукі Статут таварыства. Запіс быў зроблены ў 1823 годзе, калі Тамаш знаходзіўся ў турме.

Ёсць у фондзе і прыжыццёвыя выданні Яна Чачота (1796—1847) — зборнікі беларускіх сялянскіх песень, якія ён пачаў збіраць яшчэ ў 30-я гады XIX ст., а потым пераклаў на польскую мову. У свой час яны мелі даволі шырокі рэзананс сярод перадавой грамадскасці. Зборнікі «Сялянскія песень…» выдаваліся Чачотам на працягу дзевяці гадоў. У калекцыі беларускага пісьменніка Пятра Глебкі, якая ўвайшла ў фонды аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў, захоўваюцца два зборнікі Яна Чачота — «Сялянскія песні з-над Дзвіны» (1840 г.) і «Сялянскія песенькі з-над Нёмана і Дзвіны» (1846 г.). Гэта віленскія выданні, выйшлі з друкарні Юзафа Завадскага. Тэкст песень у зборніку 1840 года —

Парыжскае выданне Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш».

у перакладзе на польскую мову, у зборніку 1846 года — на рэгіянальнай мове «літоўскай» шляхты.

Самы малады ўдзельнік тайнага таварыства быў адным з найлепшых студэнтаў Віленскага ўніверсітэта, але пасля ўдзелу ў паўстанні 1830 года пакінуў радзіму і апынуўся ў Чылі. Ва ўзросце 82 гадоў ён вярнуўся на радзіму ў маёнтка пад Навагрудкам. У дзень яго смерці ў Санцьяга званілі ўсе званы. У краіне была абвешчана нацыянальная жалоба. Яму прысвоена званне нацыянальнага героя Чылі. Яго імем названы малая планета, горны хрыбет, горад і навуковыя ўстановы ў Чылі, а таксама мінерал і некалькі раслін. Яго імя — Ігнацій Дамейка (1802—1889).

У бібліятэцы захоўваецца адно з прыжыццёвых выданняў Дамейкі — кніга пра падарожжа ў краіну паўднёваамерыканскіх індзейцаў араўканаў «Араўканія і яе жыхары» (1860 г.). У перакладах на асноўныя мовы свету яна абышла ў XIX ст. увесь зямны шар. Выданне ўбачыла свет у друкарні Завадскага ў 1860 годзе. Прадмову напісаў карэспандэнт варшаўскай газеты Ян Замастоўскі, пра што сведчыць інфармацыя на шмуцтытуле. Экзэмпляр, які захоўваецца ў ЦНБ НАН Беларусі, з уласнай бібліятэкі, са штампам уладальніка на тытульным лісце: «Biblioteka | L. Czernichowskiego».

Удзельнік тайнай суполкі, блізка сябар Адама Міцкевіча і добры знаёмы Аляксандра Пушкіна, паэт, усходазнавец і славіст Аляксандр Ходзька (Барэйка, 1804—1891) нарадзіўся ў маёнтку ў Крывічах Вілейскага павета. Падчас вучобы ў Віленскім ўніверсітэце запісаўся ў Таварыства філарэтаў, увайшоў у яго Благітны саюз пад апекай Яна Чачота.

Паэзіяй Ходзька зацікавіўся яшчэ падчас вучобы, яго вершы змяшчаліся ў розных віленскіх выданнях. Захапляўся паэзіяй і ў Санкт-Пецярбургу, дзе ў 1829 годзе выдаў кнігу вершаў, якую прысвяціў Адаму Міцкевічу. Зборнік паэзіі А. Ходзькі 1829 года — вельмі рэдкае прыжыццёвае выданне з аўтографам аўтара. Кнігу ўпрыгожвае гравюра з усходнімі матывамі на авантытуле і мастацкая віньетка на тытульным лісце, зробленая польскім мастаком Вінцэнтам Смакоўскім, які працаваў у Літве. У зборнік паэзіі ўвайшлі вершы, баллады, элегіі, паэма «Дэрар», напісаная паводле ўсходніх матываў, пераклады з новагрэчаскай паэзіі.

Удзельнік таварыства паэт, перакладчык Антоні Эдвард Адынец (1804—1885) вучыўся на юрыста. Па справе філаматаў на працягу 1823—1824 гадоў сядзеў у турме, напрыканцы следства быў вызвалены. Як паэт Антоні праявіўся ў літаратурным асяроддзі Віленскага ўніверсітэта. У студэнцкія гады актыўна друкаваўся на старонках віленскага друку — часопісы «Tygodnik Wileński», «Dziennik Wileński». Сапраўдную папулярнасць Адынцу прынесла «Песня філарэтаў» («Pieśń Filaretów», 1823), напісаная падчас турэмнага зняволення.

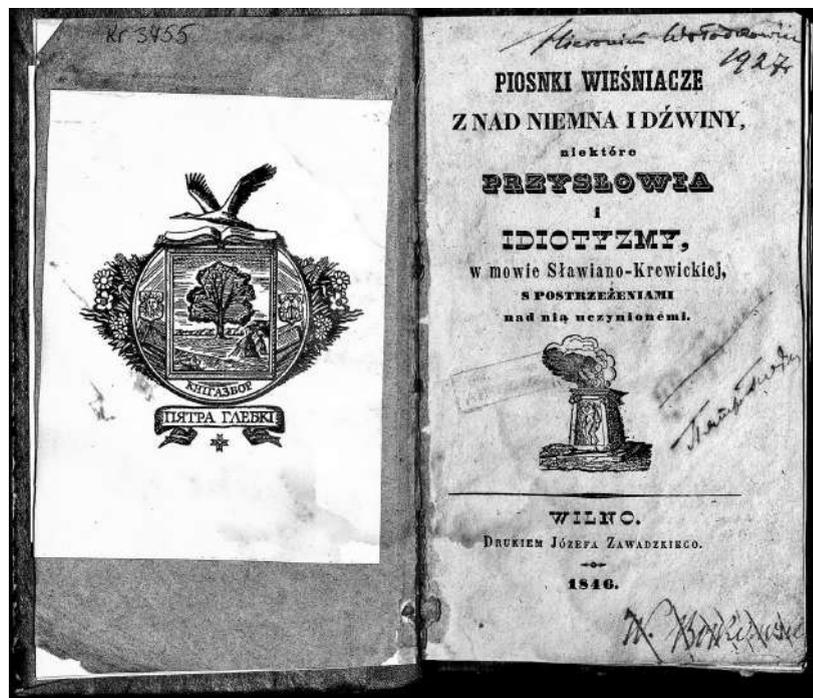
У фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў захоўваюцца 16 прыжыццёвых выданняў паэта. Найбольш раннія — шматтомнік перакладаў класікаў замежнай літаратуры, які пабачыў свет у 40-я гады XIX ст. Сярод іншых — вершаваная драма «Феліцыта, альбо Карфагенскія пакутнікі», надрукаваная ў Познані ў 1858 годзе. Змест твора пабудаваны на гістарычных фактах пачатку III стагоддзя. У кнізе змешчана рэклама кнігарні Яна Зупанскага, на сродкі якога і пабачыла свет выданне. Бібліятэчны экзэмпляр з уласнай бібліятэкі, пра што сведчыць штамп на тытульным лісце, выкананы кангрэўным цісненнем: «A. Jorher.»

Назва другой гістарычнай драмы Адынца «Ежы Любамірскі…» гаворыць сама за сябе. Любамірскі Ежы Себасцян (1616—1667) — маршалак вялікі і палявы гетман кароны, адзін з найбольш уплывовых і папулярных

ў сваёй творчасці адраджэнцы звярталіся да фальклорных крыніц беларусаў, адчувалі патрэбу размаўляць па-беларуску. У той час побач са звыклай кніжнай польскай мовай у нашай літаратуры ўсё большае месца пачынала займаць і мова беларуская, заснаваная на жывых гаворках людзей, што насялялі абшары гістарычнай Літвы і Белай Русі. Беларускамоўныя спробы філаматаў суіснавалі з іх польскамоўнымі творами. Сярод найярчэйшых постацяў — Тамаш Зан, Ян Чачот, Ян Баршчэўскі, Адам Міцкевіч.

ў 1829—1830 гадах разам з Адамам Міцкевічам.

Усё жыццё Адынец пісаў вершы. У тым ліку ў гонар вядомых літаратараў і навукоўцаў: «На шлюб Тамаша Зана», «Адаму Міцкевічу», «Адаму Сузіну», «Ігнату Ходзьку», «Надпіс на надмагільным помніку Яну Чачоту ў Ротніцы», «Яўстафію Тышкевічу», «Міхалу Балінскаму», «Уладзіславу Сыракомлю» і інш. У кніжніцы захоўваюцца зборнікі паэзіі Антонія Адынца: віленскае выданне 1859 г., варшаўскае перавыданне 1874 г. з «Drukarni Gazety Lekarskiej». Дарэчы, у I томе віленскага выдання 1859 г. змешчаны аўтограф Антонія Адынца. Гэты асобнік аўтар падпісаў свайму сябру ў дар.

Зборнік Яна Чачота «Сялянскія песенькі з-над Нёмана і Дзвіны» (1846).

сярод шляхты польскіх магнатаў сярэдзіны XVII ст. Вайсковую кар'еру пачаў у войнах з казакамі Багдана Хмяльніцкага. У 1651 годзе пачаў канфліктаваць з дваром, перайшоў у апазіцыю да Яна Казіміра, якога называў «каралём-тыранам». У 1654—1655 гадах у ваенных кампаніях не ўдзельнічаў, але і на шведскі бок не перакінуўся. З 1656 года разам са Стэфанам Чарнецкім вёў барацьбу супраць шведаў у Польшчы. У 1662 годзе зноў у адкрытай апазіцыі да двара, настроены супраць усялякіх планаў караля. У 1665—1666 гадах Любамірскі вёў вайну супраць каралеўскіх сіл. Кніга выйшла ў Вільні ў друкарні Юзафа Завадскага (1861).

У спадчыне Антонія Адынца найбольш каштоўнымі творами крытыка прызнала напісаных на працягу 1875—1878 гг. «Лісты з падарожжа» — успаміны аўтара пра вандроўку па Еўропе

Вялікую ролю ў арганізацыі і дзейнасці таварыства адыграў Адам Міцкевіч (1798—1855). У фондах аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі ёсць шмат выданняў паэта, чатыры з іх — прыжыццёвыя. Найстарэйшае — зборнік паэзіі Адама Міцкевіча (1828).

Удзельнікі тайнай суполкі маюць вялікія заслугі ў вывучэнні гісторыі і культуры беларускага народа (амаль усе яны былі родам з Беларусі, якую называлі Літвой паводле гістарычнай традыцыі). Філаматы аналізавалі фальклор, звычай і абрады, былі пачынальнікамі новай беларускай літаратуры, праклалі дарогу новым пакаленням змагароў за нацыянальнае адраджэнне.

Алена ДЗЕНІСЕНКА
Фота прадастаўлена
Цэнтральнай навуковай бібліятэкай
імя Якуба Коласа НАН Беларусі

Вынікі

Эпоха ў оперы

Віктар Чарнабаеў — эпоха ў гісторыі беларускага опернага тэатра. За яго плячыма каля ста роляў, тысячы выступленняў у Беларусі і за мяжой, велізарны фонд аўдыя- і відэазапісаў, мноства высокіх узнагарод. У маі Віктару Максімавічу споўнілася 90 гадоў.

Нарадзіўся будучы народны артыст Беларусі ў Нова-расійску. Яго бацька працаваў на нарыхтоўцы лесу і часта браў сына з сабой. Віктару вельмі падабаліся такія вандрожкі, але ён захапляўся морам, і вырашыў пасля школы паступаць у мараходнае вучылішча. Вось толькі мары не спраўдзіліся. Пачалася Вялікая Айчынная вайна, і сям'я была эвакуіравана ў Краснадар. Пасля вайны пятнаццацігадова Віктар паступіў на бляшана-штампавальны завод токарям і адначасова пайшоў вучыцца ў вярхняю школу, дзе ўдзельнічаў у мастацкай самадзейнасці.

Скончыўшы сем класаў, Віктар Чарнабаеў паступіў у Краснадарскае музычнае вучылішча, а праз год яго накіравалі ў музычнае вучылішча пры Маскоўскай кансерваторыі. У 1950 годзе Віктар Чарнабаева прызвалі ў армію і накіравалі ў якасці саліста ў Ансамбль песні і танца Маскоўскай ваеннай акругі. А пасля дэмабілізацыі запрасілі ў Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі.

Усяго ж у творчым багажы артыста — каля ста роляў. Больш чым за 50 гадоў творчай дзейнасці Віктар Чарнабаеў выканаў усе вядучыя басовыя партыі ў операх заходнееўрапейскага, рускага, савецкага і нацыянальнага рэпертуару, сярод якіх — Мельнік і Дон Паскуале, Агамемнан і Цар Дадон, Іван Сусанін і Фальстаф, Філіп II і Лепарала, Мефістофель і Іван Хаванскі, Кутузаў і Мендоза, Уладзімір Галіцкі і Дон Бартала, Сабакін і Малюта Скуратаў...

Віктар Максімавіч — адметны апавядальнік. Гісторыі з яго так і сыплюцца. А за палову з лішнім стагоддзя ў тэатры іх назапасілася столькі! Не ўсе, вядома, можна выносіць на публіку. Артыстычныя знаходкі не заўсёды можа зразумець шараговы глядач.

— Артысты — людзі асаблівыя: у іх іншыя думкі, размовы, адчуванні. Але я заўсёды сябраваў і з пісьменнікамі — Барадуліным, Караткевічам... З Быкавым мы былі суседзямі, — успамінае Віктар Максімавіч. — Ён жыў у чацвёртым пад'ездзе, а я — у першым. Я, калі яго сустракаў, казаў: «Васіль Уладзіміравіч, калі я вас бачу, мне хочацца нешта добрае зрабіць, выдатнае». А ён мне ў адказ: «Мяне гэта вельмі засмучае. Калі б вы сказалі, што вам хочацца выпіць, калі мяне бачыце...» Быкаў хоць здаваўся такім суровым чалавекам без гумару, часта мне казаў: «Я не ведаю, пра што пісаць. Раней ведаў: вайна, барацьба... А цяпер я нічога і нікога не ведаю, вакол нейкія сумніўныя асобы».

Мала каму са спевакоў накіравана сцэнічнае даўгалле. З гэтых нешматлікіх — і Віктар Максімавіч Чарнабаеў: слухаць, бачыць яго ў оперных спектаклях і канцэртных праграмах пашчасціла не аднаму пакаленню меламаману. Толькі ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі ён спяваў больш за 50 гадоў, з 1958 па 2011. На сцэне заўсёды выяўляліся няўрымслівы характар і вынаходлівасць артыста. Ён ствараў вакол сябе асаблівую аўру — добразычлівасці і лёгкасці, што непрыкметна ахоплівалі залу, напаўняючы душы глядачоў надзеяй і спакоем. Народным артыстам спявак стаў у 1964 годзе.

— Мяне Машэраў любіў, таму і званне я атрымаў рана. Ён быў цудоўным чалавекам. На працу пешшу хадзіў. Аднойчы мы з Саўчанкам былі нападнітку і ішлі ўніз па Чырвонаармейскай у гастронам. Толькі дайшлі да рага — насустрач Машэраў. І ён нас спыніў, стаў з намі размаўляць. Хай гэта была хвіліна, але нам яна падалася вечнасцю. Мы перасталі дыхаць — барані Божа, ён пачуе ад нас пах.

Фота з архіва БелТН.

Віктар Чарнабаеў у камічнай оперы «Севільскі цырульнік».

Чарнабаеў зняўся ў тэлеоперы «Раніца» Генрыха Вагнера і тэлеварыянце оперы «У пушчах Палесся» Анатоля Багатырова. Ён быў выканаўцам шматлікіх твораў беларускіх кампазітараў, сярод іх — цыкл рамансаў Льва Абеліевіча на вершы Фёдора Цютчова, «Песня пра Буравесніка» Яўгена Цікоцкага і іншыя.

— Мне было важна, каб я спяваў добра, каб публіка была задаволена, — расказвае Віктар Максімавіч. — Калі спектакль быў няўдалы — а такое бывае ва ўсіх, — я страшна перажываў, не спаў усю ноч. А мне казалі: «Думаеш, многія заўважылі, што ты не там уступіў?» Я аддаваў жыццё тэатру. Лічу гэта добрай якасцю. Мне і заробак быў не важны. Калі б казалі: «Зарплату здымем» (а аднойчы знялі), я б спяваў дарма.

За значны ўнёсак у развіццё беларускага опернага мастацтва ў 2001 годзе Віктар Чарнабаеў быў узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Вікторыя АСКЕРА

Па матэрыялах сайта bolshoibelarus.by, kp.by

Пацеха з меха

Андрэй СІДАРЭЙКА

Каго лепш чытаць?

Гумарэска

Гэтая гісторыя адбылася ў рэдакцыі папулярнага літаратурнага часопіса «Вяршыня Парнаса». Туды са сваім новаспечаным творам аднойчы завітаў пачатковец Ягор Сідараў. Загадчык аддзела прозы выдання Рыгор Піскулькін пагартаў рукапіс і прапанаваў маладому творцу зайсці праз тыдзень.

У прызначаны час аўтар з'явіўся па адказ. Супрацоўнік выдання не цырымоніўся: маўляў, твор слабы і да друку не падыходзіць. Нават месцы пазначыў, дзе аўтару варта было б як след папрацаваць. А напрыканцы гутаркі пацікавіўся, чые творы ён любіць чытаць. На імгненне Ягор Сідараў збянтэжыўся, бо даўно ніякіх кніг не чытаў. Але трэба было штосьці адказаць. І ён агучыў імёны, якія згадаліся першымі:

— Коласа і Купалу!

Адказ супрацоўніку выдання не спадабаўся:

— Спадзяюся, вашы наступныя творы будуць больш вартымі друку!

Але Ягор Сідараў так проста здавацца не збіраўся і аднёс свой опус галоўнаму рэдактару — Пятру Іванавічу. Пачуўшы ўжо звыклае «зайдзіце праз тыдзень», малады аўтар вярнуўся дадому — вырашыў пачытаць сёе-тое з хатняй бібліятэкі, а найперш ён хацеў пазнаёміцца з творчасцю самога Пятра Іванавіча.

У прызначаны час Сідараў быў у кабінце галоўнага.

— Твор ваш слабы, — адзначыў той. — Стыль недасканалы, сюжэт неарыгінальны. Патрэбна грунтоўная дапрацоўка. Прыдумайце якія-небудзь нечаканыя хады, дадайце інтрыгі, пашчыруйце над мовай. Цікава, хто вашы любімыя аўтары?

— Раней любіў чытаць Коласа і Купалу. Сэрца аж трымцела ад Караткевіча, а творы Быкава схілялі да роздуму, — здалёк пачаў Ягор Сідараў. — Але пасля ўсе гэтыя пачуцці я перажыў адначасова, калі чытаў вашу аповесць «Трава не заўсёды зялёная». З таго часу вы — мой любімы пісьменнік.

На твары рэдактара з'явілася ўсмішка. — Ведаце, я таксама быў некалі пачаткоўцам і адразу пісаць дасканала ў мяне не атрымлівалася. І я, і супрацоўнікі часопіса вам у гэтым дапаможам. Адкрываць новыя імёны

ў літаратуры — адна з галоўных задач нашага выдання.

Не марудзячы, рэдактар выклікаў да сябе загадчыка аддзела прозы Рыгора Піскулькіна. Зрабіўшы вымову за няўменне працаваць з маладымі і перспектыўнымі аўтарамі, ён загадаў падначаленаму падрыхтаваць да друку опус госця.

...Праз некаторы час на старонках «Вяршыні Парнаса» з'явіўся твор Ягора Сідарава «Неба не заўсёды блакітнае». Хаўдзілі чуткі, што аўтар пісаў яго пад чулым кіраўніцтвам Пятра Іванавіча.

З таго часу Ягор Сідараў зрабіў для сябе выснову, каго яму трэба чытаць у першую чаргу.

Анатоль ЗЭКАЎ

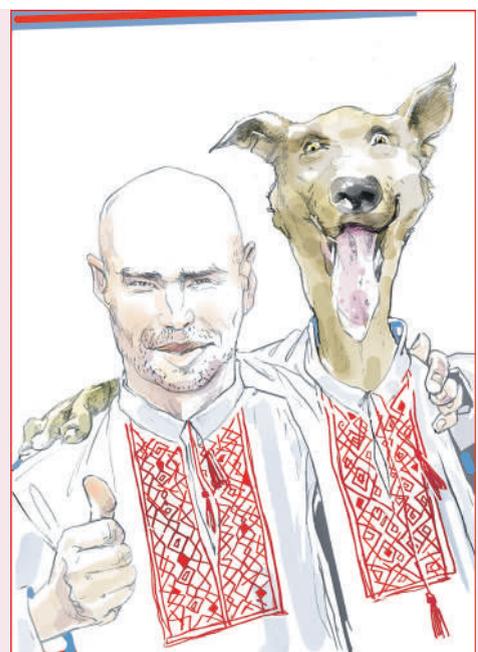
Патрыятычны сабака

Мой сабака разумее беларускую. Ён сядзе, лапу падае.

З асалодай ватрабянку трускае І шануе месцы, што свае.

Усевалад Сцебурака

Мой сабака ватрабянку трускае, Набівае пад завязку свой живот.

Малюнак Алега КАРПОВІЧА.

Ватрабянка ж цалкам беларуская, А сабака мой, між іншым, патрыёт.

Вучыць ён і мову беларускую, І ўжо нават гаўкнуць колькі слоў гатоў. Проста зараз ватрабянку трускае — І яму цяпер зусім не да размоў.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviadza.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviadza.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
28.05.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 931

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013

Заказ — 1579
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцензуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.